

NEZNÁMÝ ZNÁMÝ HROB XIV Z PRAHY-DEJVIC – PODBABY

Kristýna Urbanová – Michal Kostka – Rastislav Korený

Lokalizace a historie nálezů

Cihelna patřící továrníku Vavřinci Mailbeckovi (přidržíme se psané formy jména, kterou používal J. A. Jíra) se rozkládala v podbabské části Dejvic, pod východními svahy hornošarcké výšiny (*obr. 1*). V dnešní době se její maximální rozsah dá vymezit západním koncem ulice Čínské a ulicemi Šlejnickou, Pod Juliskou a Podbabskou – Koulovou. Od jihu přiléhala Mailbeckova cihelna velmi těsně k bývalé Reiserově cihelně, která byla později zastavěna sladovnou, severozápadně od ní se ve svahu nacházela usedlost Juliska a za ní další cihelna téhož jména. Společně s cihelnou Nová Juliska ještě o něco severněji patřila celá tato oblast k lokalitám, které J. A. Jíra velmi intenzivně navštěvoval již během svých lékařských studií v Praze i později, a snad by se dalo říci, že patřila k jeho „lovištím“ nejčastějším.

Vykopávky J. A. Jíry probíhaly v této době téměř výhradně v součinnosti s dělníky, pracujícími v cihelnách na těžbě hlíny. Ne vždy je možné úplně přesně určit, kdy Jíra sám kopal a vyzvedával nálezy a kdy pouze přebíral vykopané předměty od dělníků, jen s ústně předanými údaji odkud pocházejí, případně jak k sobě patří. V případě „merovejských“ hrobů, jak hroby z doby stěhování národů v Mailbeckově cihelně Jíra nazýval, se střídavě vyskytují obě možnosti. Výzkum pohřebiště doby stěhování národů (dále jen DSN) zahájil Jíra osobně, a to 4. listopadu 1892, kdy kopal první objevený kostrový hrob. Další čtyři hroby byly odkryty během těžebních prací ještě do konce roku 1892, další dva v lednu 1893, dva v březnu, dva v červnu a tři další až v prosinci 1893. U vlastních vykopávek si Jíra dělal poměrně podrobné popisy terénních situací, u převzatých nálezů se spokojil se zapsáním předmětů do svých deníků a inventářů se stručnými poznámkami.

Kostrový hrob XIV, kterého se týká náš příspěvek, vybíral Jíra rovněž osobně. Bylo to 22. prosince 1893 společně s panem Vošoustem (pravděpodobně jedním z dělníků pracujících v zimě v cihelně) a v lednu následujícího roku mu za jeho pomoc zaplatil celých 9 zlatých (!). I tento samostatně nedůležitý údaj, který Jíra pečlivě zaznamenal, ukazuje na výjimečnost nálezů, kterou si Jíra zřejmě uvědomil. Bohužel pro nás však už nevěnoval tolik pozornosti záznamům o terénní nálezové situaci a popisům nálezů. Snad se zde projevil vliv předvánočního období, jak o tom svědčí i poznámka související s lidskými kostmi z hrobu. Možná však považoval za dostačující náskok terénní situace pohřbu, který později převedl do kresby, použité na výstavním kartonu č. 87 s nálezy z hrobu (*obr. 2*).

Společně s kresbou-plánkem byly na kartonu č. 87 upevněny všechny dochované nálezy z hrobu XIV kromě nádoby, která je zde vyobrazena na silně zmenšené fotografii, a lidské lebky, rovněž na drobné fotografii (*obr. 2*). Zajímavostí je na kartonu rozkreslený a silně zvětšený motiv výzdoby zlaté objímky ze železné jehlice, který jsme převzali a je opravený použit u kresby objímky s kresebnou rekonstrukcí železné části jehlice, jež se nedochovala (*obr. 4:6*). Na převzatém a mírně upraveném plánu hrobu jsou kromě naznačeného obrysu hrobové jámy z původní kresby (čárkovaně) vyznačeny i výrazně tmavší překrývající se plochy po levé

straně trupu (tečkovaně), o nichž nemáme žádné informace, co znamenají (*obr. 3*). Pravděpodobně se jedná o zbytky organických látek (dřevo, ale také možná látky, kožešiny apod.).

Jirův odkryv části podbabského pohřebiště lze z hlediska jeho *dokumentace* označit za skutečně první moderní výzkum nekropole z mladší etapy doby stěhování národů v Čechách (samozřejmě na tehdejší dobu). Vždyť sondování ve Zvoleněvsi dokumentuje jen jedna (dochovaná) fotografie a mapa odporující komentáři (srv. *Korený 2008*); Píčovovo „kopání“ a sběry v Podbabě se dokonce omezily jen na slovní popisy amatérsky vykopaných hrobů a ostatní jím publikované celky jsou jen pouhý sběr. Pohřebiště ve Světcí kopali dělníci a pouze celkovou situaci zachytil dodnes nepublikovaný plán (srv. *Blažek – Lutovský 1992*). Stejně, resp. hůře dopadlo kopání v Chotěšicích a v Duchcově, nálezy z hrobů v Praze-Libni obestírá těžko proniknutelná mlha Štorchových interpretací. Je to až neuvěřitelné, ale za Jírovým výzkumem zaostává i rozsáhlý odkryv v Záluží z let 1930–31, kde veškerá „dokumentace“ je stěsnána do dvou miniaturních trhacích bloků a jednoho sešitu; milimetrový papír se prosadil až v poslední kampani v roce 1936. Poměrně vyrovnanou akcí byla až sondáž v Jiřicích (výzkum J. Kabáta a J. Palmy v roce 1942) a teprve záchranná akce O. Kytlicové v Lužci nad Vltavou v letech 1955–56 konečně znamenala kvalitativní posun.

Popis nálezové situace

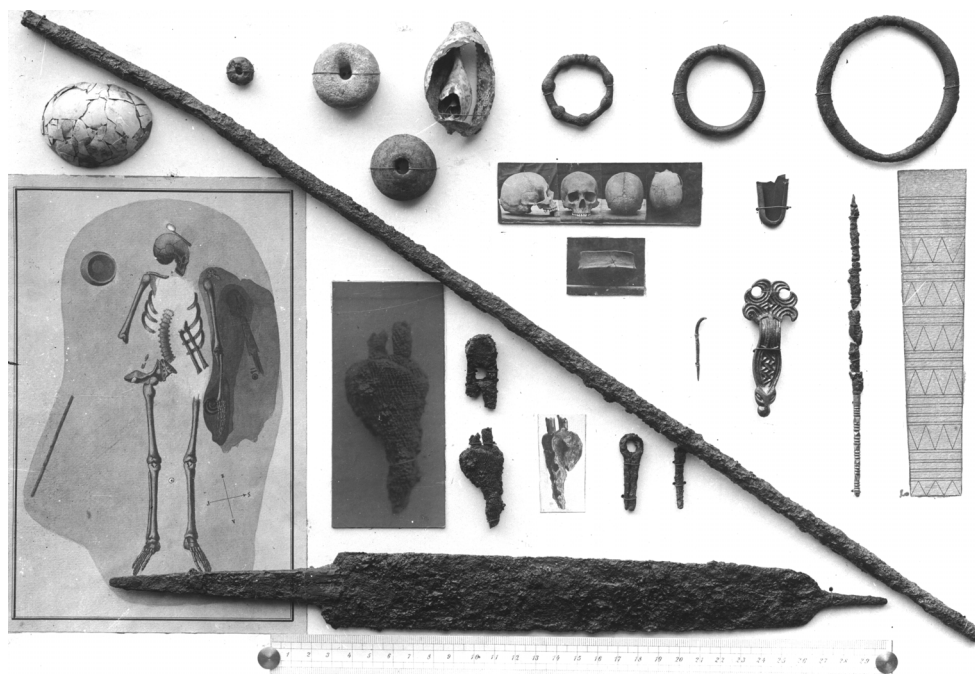
Jak bylo výše zmíněno, J. A. Jíra k hrobu XIV nezanechal kromě plánu a několika drobných zmínek v inventářích žádný ucelený slovní popis. Následující komentář tedy vychází z dochované dokumentace (*obr. 3*).

Hrobová jáma má orientaci ZSZ–VJV, v úrovni pohřbu délku 200 cm a šířku 80–110 cm; hloubka hrobu není známa. Hrob má v úrovni kostry nepravidelný půdorys. Za hlavou pohřbené kostry je hrobová jáma oválná, u nohou zase rovná se zaoblenými rohy. V jižní stěně je asi 80 cm dlouhý a 20 cm hluboký výklenek, v němž byla uložena dřevěná skládací stolička. Kostra leží v natažené poloze, ruce (zcela jistě levá) volně podél těla. Část hrudníku, pravé předloktí, levá klíční kost, lebka a pánev byly druhotně porušeny a posunuty. Kostí pravého předloktí se dostaly až na levá žebra, spodní čelist mezi pravé rameno a klíční kost. Hlavice levé stehenní kosti, levá klíční kost a patrně i levá polovina pánve chybí. Zda šlo o porušení zapříčiněné člověkem či hlodavci, nelze z dostupných údajů rozhodnout. Za hlavou bylo uloženo vajíčko (1), jehlice (3), po pravé straně u ramene nádoba (2). Na levém rameni spočívala spona (4–5), na krku korálek (9). Podél levé ruky a pravděpodobně i pod ní byly tři různě tmavě překrývající se plochy, patrně zbytky po organických materiálech (prkna, kožešiny, látky). Na této ploše ležel tkací mečík (14) a s ním (snad) souvisící závlačka (15), vedle ní pak zlomek železné tyčinky (16) a přeslen (19) – zjevně předměty spojené s výrobou textilií. Na levém boku, částečně kryté levou dlaní, byly položeny tři bronzové kroužky, vzájemně propojené koženým řemínkem (6–8). Na tyto kroužky byl možná zavěšen velký kamenný kulatý závěsek (17), uložený mezi kolena, resp. asi 10 cm pod jejich úrovní. Vpravo ve výklenku u stěny jámy byla uložena železná tyč, pozůstatek po dřevěné skládací stoličce (13). U druhotně porušené pánve, na pravém boku, leželo v jednom směru kovové pérko s nýty (12) a dvě tyčinky spojené zbytkem textilií (11). S nimi pravděpodobně souvisí i stříbrné kování pochvy nože tvaru U (18), které leželo v místě pánve. Blíže ke středu pánve ležela ulita-mušle (10), nejspíše v druhotné poloze.

Obr. 1: Praha-Dejvice. Výřez z vrstevnicové katastrální mapy z roku 1922 s rozeznatelnými plochami cihlen v Podbabě. Šipkou označena cihelna V. Mailbecka.

Fig. 1: Prague-Dejvice. A detail of the elevation cadastral map of 1922 with visible areas of brickworks in Podbaba. Arrow is pointing at V. Mailbeck's brickworks.

Obr. 2: Praha-Dejvice, Podbaba. Jírův výstavní karton č. 87 s nálezy, fotografiemi nálezů a kresbou kostrového hrobu XIV (fotoarchiv OAS MMP – fond J. A. Jíra).

Fig. 2: Prague-Dejvice, Podbaba. Jíra's exhibition board No. 87 with finds, photographs of finds and drawing of the inhumation grave XIV (OAS MMP photoarchives – fund J. A. Jíra).

Popis nálezů

Nálezy jsou (s výjimkou antropologického materiálu) seřazeny podle původního Jírova tzv. P-inventáře, v závorce jsou uvedena nová inventární čísla Muzea hlavního města Prahy (MMP) řady A (pokud byla přidělena); míry jsou udávány v milimetrech, není-li uvedeno jinak.

Antropologický materiál:

J 104a (J/A 60) – kostra (nenalezeno). V Jírově tzv. J/A-inventáři se nachází poznámka: „na kostech psáno XII, nepočítal jsem tenkrát dva hroby“ (tzv. J/A-inventář; archiv OAS MMP – fond J. A. Jíra, sv. 6/I).

P 349 – lebka (nenalezeno, ovšem na kartonu z expozice existuje její fotografie; obr. 2).

Nálezy:

(pořadové číslo odpovídá číslům v plánu hrobu na obr. 3)

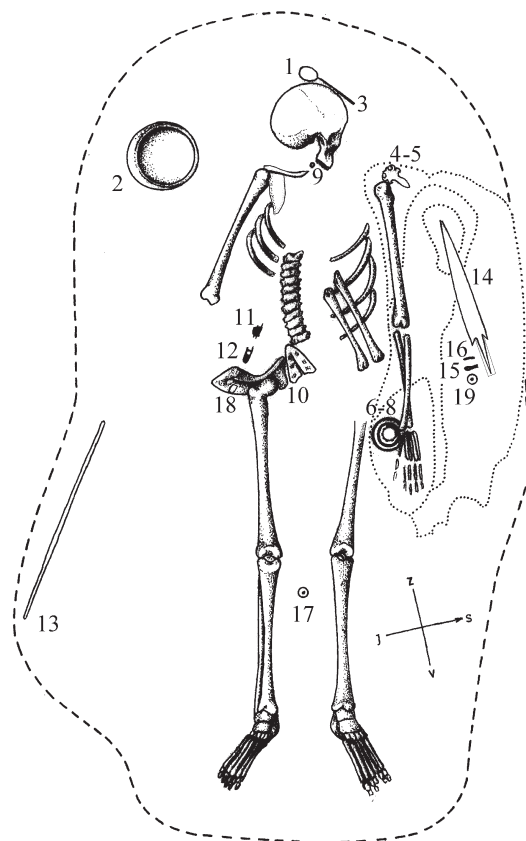
1. P 350 – skořápka vajíčka (nalezeného za hlavou), dochované zlomky byly nalepeny na sádrový podklad tvaru poloviny slepičího vejce, velikosti 52 × 41 (obr. 3:1, 5:6).

2. P 351 (A 590) – dvojkónický mísovitý hrnec s rovným okrajem a oblým zalomením maximální výdutě, nad lomem výdutě tři obkružující vodorovné rýhy, pod lomem vodorovná řada otisků kruhového kolku s motivem křížku (průměr 6), pod ní tři vodorovné rýhy, obojí přerušované mělkými prohlubněmi mandlovitého tvaru orámovanými třemi rýhami (obr. 3:2, 7). Z nádoby se dochoval pouze zlomek těla ze spodní výdutě s částí výzdoby (obr. 5:7).

Literatura: Preidel 1930, Abb. 132 – chybně jako hrob III; Svoboda 1965, tab. LXXXI:6 – chybně jako hrob III.

Obr. 3: Praha-Dejvice, Podbaba. Plán kostrového hrobu XIV (podle původní kresby J. A. Jíry z kartonu č. 87 překreslila M. Fábiková a upravil R. Korený).

Fig. 3: Prague-Dejvice, Podbaba. Plan of the inhumation grave XIV (after original drawing by J. A. Jíra from the exhibition board No. 87 copied by M. Fábiková and altered by R. Korený).

3. P 352 (A 591) – železná jehlice se zlatou rukojetí, dochována pouze koncová část se zdobenou zlatou objímkou, délka 51, průměr 3, hmotnost 2,5 g, na kresbě je naznačena rekonstrukce původního stavu rozlámaného nálezů podle dobové fotografie (obr. 3:3, 4:6).

Literatura: *Preidel 1930*, Abb. 333b – chybně jako hrob III; *Svoboda 1965*, tab. XLII:9 – chybně jako hrob III, ale v textu na str. 188 správně jako hrob XIV, v pozn. 7 pak upozorňuje na rozdíl v sestavení inventáře hrobu mezi H. Preidelem a záznamy J. A. Jíry.

Pozn.: Z RFA měření vyplývá, že objímka jehlice byla vyrobena z velmi čistého zlata, jen s malou příměsí stříbra. Podrobné výsledky budou zveřejněny spolu s dalšími měřeními na jiném místě.¹

4. P 353a (A 468/001) – stříbrno-měděná pozlacená spona, velikost 68 × 28, hmotnost (i s jehlou) 11 g (obr. 3:4–5, 4:1). Kleštvitá spona typu Straß, základní forma. Trojmo rozeklaná záhlavní destička, oválná protažená nožka je ukončena zvířecí hlavičkou. Spona zdobena vrubořezem, na záhlavní destičce doplněn motiv svastiky.

Literatura: *Niederle 1918*, obr. II:32; *Preidel 1930*, Abb. 68 – chybně jako hrob III; *Svoboda 1965*, tab. XLII:7 – chybně jako hrob III.

Pozn.: Podle RFA měření byla spona zlacena amalgámem, z významných příměsí lze uvést zinek a zlato. Podrobné výsledky budou zveřejněny spolu s dalšími měřeními na jiném místě.

¹ Sérii RFA měření tohoto, jakož i dalších předmětů provedl laskavě Jaroslav Frána z Ústavu jaderné fyziky v Řeži.

5. P 353b (A 468/002) – odlomená jehla předchozí spony (obr. 4:1).

Pozn.: Podle RFA měření se jedná o klasickou bronzovou slitinu.

6. P 354 (A 609) – bronzový kruh (nalezen pod zápěstím levé ruky), na dvou protilehlých místech se symetricky zužující, průměr 68–70, kruhový průřez 4–7, hmotnost 38 g, na povrchu místy zachovány zbytky látky a proužek kůže (obr. 3:6, 5:1, 10).

Pozn.: Podle RFA měření jde o slitinu bronzu podobnou jehle spony, s vyšším podílem cínu, což bylo potvrzeno opakovaným měřením v Národním muzeu v Praze.²

7. P 355 (A 610) – bronzový kruh (nalezen pod zápěstím levé ruky), průměr 44, kruhový průřez 5–7, hmotnost 20 g, na povrchu místy zachovány zbytky látky a proužek kůže (obr. 3:7, 5:2, 10).

Pozn.: Podle RFA měření jde o bronzovinu s vyšším podílem olova a cínu, což bylo potvrzeno opakovaným měřením v Národním muzeu v Praze.

8. P 356 (inv. č. 38054 – Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy) – bronzový kroužek, vývalkovitě členěný sedmi kuličkami (nalezen pod zápěstím levé ruky), průměr 36, kruhový průřez 4–7, hmotnost 11,5 g, na povrchu místy zachovány málo zřetelné otisky látky a proužek kůže (obr. 3:8, 5:3, 10).

Literatura: *Preidel 1930*, Abb. 351 – chybně jako hrob III; *Svoboda 1965*, 266 – chybně jako hrob III, záměna za kruhovou sponu; *Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*, Pl. 27:13 – chybně jako Praha-Šárka, s datováním do latěnu.

9. P 357 (A 599/001) – prstencovitý korálek z temně modré skleněné pasty (nalezen na krku), průměr 14, výška 7, hmotnost 2 g (obr. 3:9, 4:2).

Literatura: *Preidel 1930*, 319 – mylně černá barva, chybně jako hrob III.

10. P 358 (A 611) – ulita plže *Cypraea cf. pantherina*, s dvojitým otvorem pro zavěšení, poškozená nejspíše až druhotně, dochovaná velikost 55 × 34 × 23, hmotnost 14 g (obr. 3:10, 5:4). Na dochovaném snímku výstavního kartonu jsou v otvorech vidět zbytky závěsného kroužku (obr. 2).

Literatura: *Preidel 1930*, 388–389 – chybně jako hrob III; *Svoboda 1965*, 266 – chybně jako hrob III; *Bureš – Waldhauser 2005*, 752, obr. na str. 750 – obrázek mušle údajně podle kresby v Jírově deníku je zcela vykonstruován, určeno chybně jako „závěsek z provrtané mušle z hrobu bojovníka v Dejvicích“ a datováno do 3. století př. n. l.

11. P 359 (A 600/001) – dvě železné tyčinky spojené amorfní kovovou hmotou, na které se dochovaly zbytky látky, velikost 50 × 22 × 11, hmotnost 6 g (obr. 3:11, 4:3).

Pozn.: Funkčně pravděpodobně souvisejí s oblou koncovou částí předmětu č. 12.

12. P 360 (A 600/002) – oblá koncová část železného předmětu s nýtky po vnějším obvodu, patrně vyplněn jiným, těžším kovem, velikost 30 × 15 × 10, hmotnost 10 g (obr. 3:12, 6:3).

Pozn.: Funkčně pravděpodobně souvisí s dvěma železnými tyčinkami č. 11.

13. P 361 – železná tyčka/osa dřevěné sklopné židle, s kruhovým a čtvercovým průřezem, délka 550, průměr 9, hmotnost 200 g (obr. 3:13, 6:5).

Pozn.: Pod evidenčními čísly P 361 (A 612) je v inventární knize z padesátých let 20. století zapsána (recentní?) bronzová/olověná průvlečka s velkým nálitkem. Ta pochází nepochybně z Jírovy sbírky, původní Jírovo evidenční číslo P 361 ovšem u ní bylo při zmíněném zápisu uvedeno zcela jistě mylně.

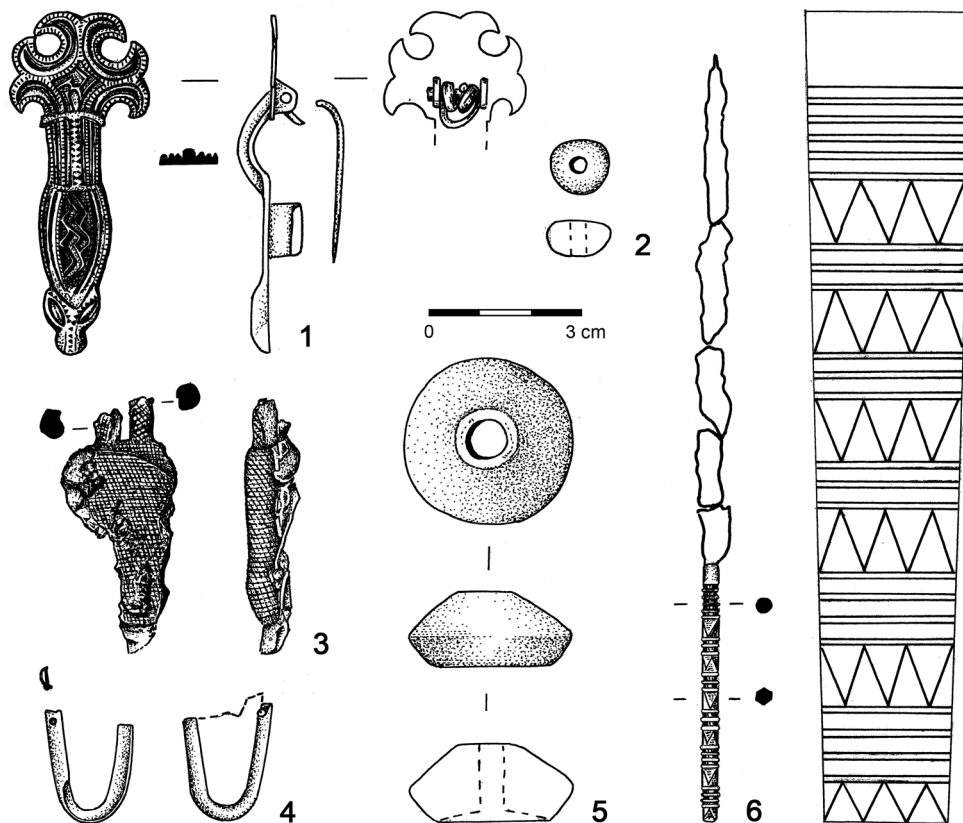
14. P 362 (A 613) – železný „dvojbřítka“ (tzv. P-inventář; archiv OAS MMP – fond J. A. Jíry, sv. 2/I) tkalcovský meč s tmovitým řapem a silně zúženou špičkou. Podle rentgenového snímku a původní kresebné dokumentace J. A. Jíry je rozeznatelné, že na rozhraní rukojeti a čepele byly původně dva postranní trny, později odstraněné nebo odlomené. Délka řapu 104, délka čepele 240, délka špičky 32, celková délka 376, šířka čepele 29–38, šířka řapu 6–18, hmotnost 190 g (obr. 3:14, 6:4, 14:3).

Literatura: *Schránil 1928*, 291; *Svoboda 1965*, 205.

15. P 363 – železná závlačka s očkem, délka 36, šířka 6–8, průměr oka 12, průměr otvoru 5–7, hmotnost 4 g (obr. 3:15, 6:1).

16. P 364 (A 615) – zlomek železné tyčinky, délka 31, šířka 3–5, hmotnost 1 g (obr. 3:16, 6:2).

² Opakované RFA měření tohoto, jakož i dalších předmětů provedl laskavě Jan Josef z Oddělení preventivní konzervace Národního muzea v Praze.

Obr. 4: Praha-Dejvice, Podbaba. Nálezy z kostrového hrobu XIV. Kresby M. Fábiková.
Fig. 4: Prague-Dejvice, Podbaba. Finds from inhumation grave XIV. Drawings by M. Fábiková.

17. P 365 (A 599/002) – velký korál bílý (nalezen u kolen), prstencovitý závěsek z bílého kamene, otvor silně jednostranně obroušen následkem zavěšení, průměr 32–33, výška 17, průměr otvoru 6, hmotnost 25 g (*obr. 3:17, 5:5*).

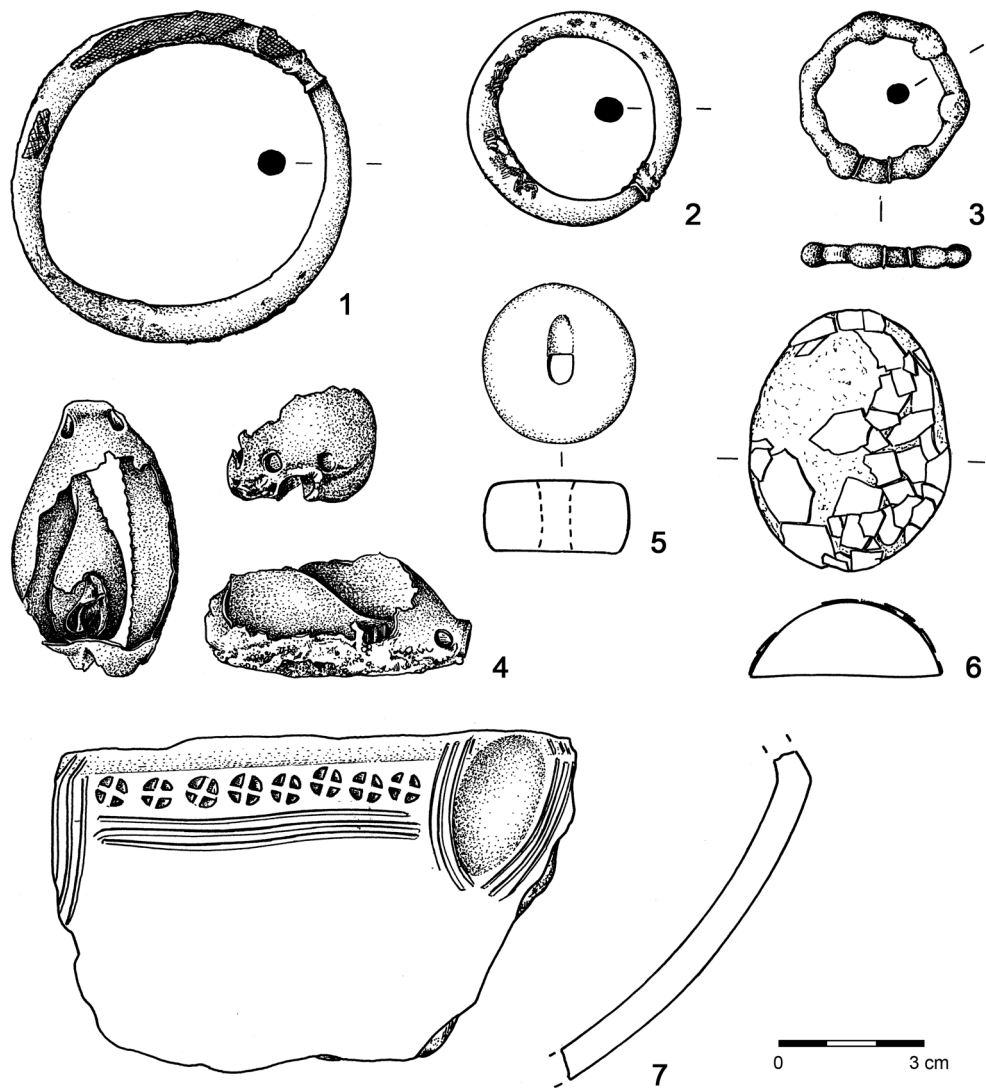
18. P 366 (A 602) – stříbrné koncové kování pochvy nože tvaru otevřeného U, na delším ramínku je zachován nýtek, velikost 17 × 22, hmotnost 1 g (*obr. 4:4*). Na dochovaném snímku výstavního kartonu je vidět, že jedna strana kování byla uzavřena plechem, který se později ztratil; také nýty byly původně dva (*obr. 2*).
 Literatura: *Preidel 1930, Abb. 270* – mylně jako kování meče, chybně jako hrob III.

Pozn.: Podle RFA měření jde o předmět vyrobený z velmi čistého stříbra, jen s malou příměsí mědi a zlata.

19. P 367 (A 601) – ostře dvojkónický asymetrický přeslen, průměr 32, výška 14, průměr otvoru 7, hmotnost 12 g (*obr. 3:19, 4:5*).

Komentář k nálezům

Obsah hrobu XIV měl za dobu od svého objevení poměrně pestré osudy. Kosterní pozůstatky se (zatím?) nepodařilo identifikovat, snad jsou dosud uloženy v Národním muzeu, kam byly (údajně?) předány v druhé polovině 20. století. Nádoba z hrobu se spolu s jinými předměty Jírovy sbírky ocitla na konci druhé světové války na zámku v Mníšku pod Brdy. Zámek

Obr. 5: Praha-Dejvice, Podbaba. Nálezy z kostrového hrobu XIV. Kresby M. Fábiková.
Fig. 5: Prague-Dejvice, Podbaba. Finds from inhumation grave XIV. Drawings by M. Fábiková.

byl ovšem těsně po osvobození využit Rudou armádou a místními občany, jejichž pozornosti neušly ani bedny s předměty z Jírovy sbírky. Dlouhá léta se mělo za to, že tato její dočasně deponovaná část byla zcela zničena, teprve v nedávné době byly v materiálu, který byl převezen v létě 1945 z mníšeckého zámku nazpět do Prahy, identifikovány zlomky z původně celé nádoby z hrobu XIV (*obr. 5:7*).

Bronzový kroužek s vývalky se někdy v padesátých až šedesátých letech minulého století neznámou cestou dostal do Středočeského muzea (SČM) v Roztokách, kde už zůstal (*obr. 5:3*).

Rovněž v odborné literatuře prošel obsah hrobu zajímavým vývojem. Poprvé jej uvedl Helmut Preidel v roce 1930, ovšem jako hrob III (Preidel 1930). Stejně jako hrob III jej popsal ve své knize i Bedřich Svoboda (1965) a po něm další autoři, vycházející z jeho zcela zmatených a mnohdy si odporujících údajů (srv. např. Svoboda 1965, 171, pozn. 41). Bronzový kroužek s vývalky byl v inventáři SČM v Roztokách zapsán jako „Praha-Šárka?“ a nedávno pod touto lokalizací publikován jako laténský (Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997, Pl. 27:13). Do stejného období byla bůhvíproč zařazena také mušle (údajně ztracená), která měla pocházet „z hrobu bojovníka v Dejvicích“ (Bureš – Waldhauser 2005, 750, obr. na str. 752, v katalogu nalezišť chybí). Mimořádný hrobový celek se tak během několika desítek let částečně rozplynul.

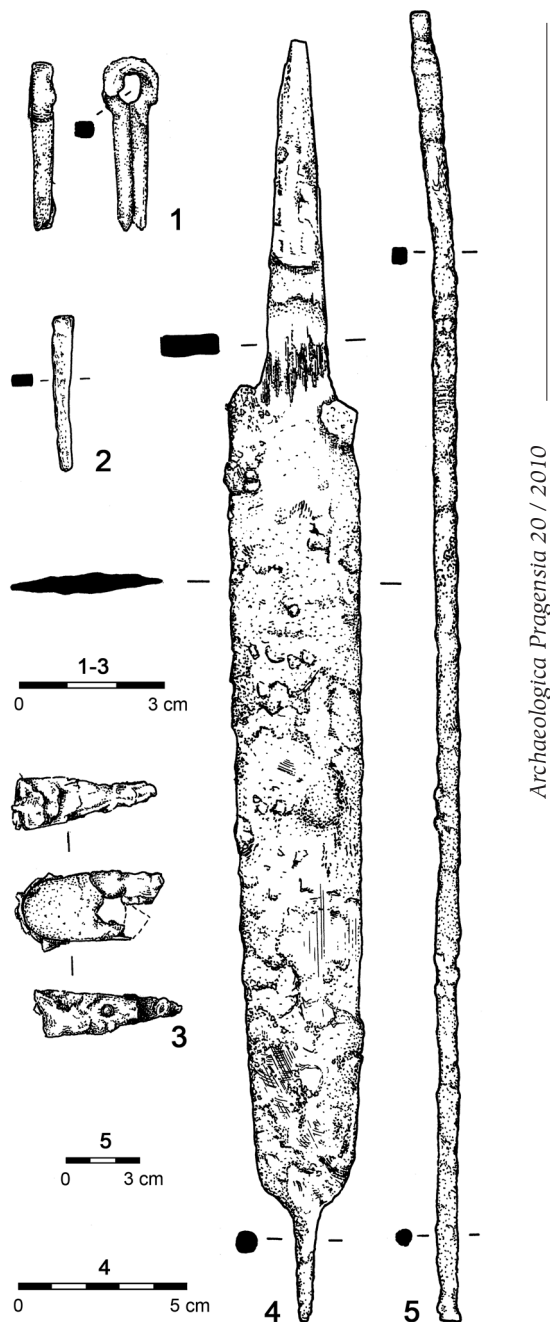
Antropologické posouzení lebky³

Glabella nevýrazná, podobně i nadočnicové oblouky, tubera frontalia ani parietalia nejsou ale příliš vyznačené, processus mastoideus středně velký, čelo spíše kolmé, dentice zachovalá, k otření zubů se nelze vyjádřit, lebeční švy srůstající, náznak bathrocephalie, vsutá kůstka v oblasti lambdy. Podle lebečních znaků spíše žena, dospělá, věk nelze odhadnout; jen rámcově lze určit interval – jistě nad dvacet, možná nad třicet let, nikoliv stará žena, tj. pod padesát let.

Úprava hrobové jámy

Jak bylo již zmíněno, v jižní stěně hrobové jámy byl asi 80 cm dlouhý a 20 cm hluboký výklenek, ve kterém byla umístěna

³ Vzhledem k jeho nedostupnosti bylo posouzení antropologického materiálu provedeno alespoň na základě fotografií lebky, které pořídil J. A. Jíra (srv. obr. 2). Tohoto nelehkého úkolu se ochotně ujal Jakub Likovský z Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i.

Obr. 6: Praha-Dejvice, Podbaba. Nálezy z kostrového hrobu XIV. Kresby M. Fábiková.

Fig. 6: Prague-Dejvice, Podbaba. Finds from inhumation grave XIV. Drawings by M. Fábiková.

dřevěná sklápěcí židle-stolička. Takto upravený výklenek a zvláště jeho poloha v hrobě je v českých nálezech zatím bez obdoby. Z hrobů v Praze-Dejvicích – Podbabě jde navíc o jediný dokumentovaný doklad výklenku. Z pohřebišť mladšího stupně DSN jich máme doloženo více. Z Mochova jsou z hrobu 3 známy dva výklenky (západní část a jihozápadní roh; *Zeman 1958*), po jednom pak z Lužce nad Vltavou, hrobu 10 (výklenek vlevo u hlavy; *Korený – Kytlicová 2007*), Záluží, hrobu 54/L (vpravo u hlavy; *Svoboda 1965*), Klučova, hrobu 22 (vlevo od levého ramene; *Korený – Kudrnáč 2003*) a z Kněžívky, hrobu 3 (ve zbytku západní části hrobu; nepublikováno, srv. A. Knor – NZ čj. 5544/62 v archivu Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i.).⁴ Umístění výklenku v hrobě XIV je i v širším okolí zatím bez analogií (srv. *Losert – Pleterski 2003*, Liste A 4.2).

Nově je z Prahy-Zličína registrováno asi třicet výklenků v západní části hrobové jámy, jeden výskyt pak v jihozápadním rohu (*Jiřík – Vávra 2008*). Kolik těchto případů se týká pozdní fáze pohřbívání na pohřebišti z konce pátého, popř. z přelomu 5. a 6. století, ovšem ukáže až celková publikace lokality.

Rozbor nálezů

Vejce

Lokality: Kněžívka, hrob 3; Lochenice I, hroby 6, 13; Lochenice IX, hrob 4; Lužec nad Vltavou, hrob 8; Praha-Dejvice, hroby X, XI, XIV; Záluží, hroby 18/XIII, 36/XXXII, 37/XXXIII, 38/XXXIV, 42/XXXVIII, 45/XLI, 46/XLII.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že vejce představuje, alespoň na některých pohřebištech, poměrně častý milodar.⁵ Za pozornost stojí, že v případě podbabského pohřebiště byla vajíčka zjištěna jen při výzkumu J. A. Jíry, ačkoli měl možnost prozkoumat podstatně méně hrobů než J. L. Pič. Co se týče polohy vajec, jsou důležité ty případy, kdy je umístěno za hlavou nebo v prostoru kolem hlavy. V Praze-Dejvicích bylo v hrobě X (žena) za hlavou, a to i s kostičkou (jehlice?), v hrobě XI (žena) bylo jedno ze čtyř vajec u ucha. V Lochenicích I bylo vajíčko v severozápadní části hrobu 13 (muž?). V Záluží bylo opět v severozápadní části, ale blíže u nedochované hlavy dítěte v hrobě 38/XXXIV, v hrobě muže 45/XLI bylo vejce v nádobce u hlavy (jihozápadní část) a v hrobě ženy 46/XLII bylo vejce nalezeno na hrudi. V Kněžívce byl v západní části hrobu 3 výklenek, v němž byla mísovitá nádoba a pod ní vajíčko (nepublikováno, srv. A. Knor – NZ čj. 5544/62 v archivu Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i.). Z dostupných podkladů tedy vyplývá, že umístění vajec u hlavy (nebo v prostoru kolem ní) převažuje nad všemi ostatními případy, tj. u pasu či kolem nohou; z hlediska pohlaví pak mírně převažuje výskyt u žen a dětí. Ovšem ve srovnání např. s pohřebištem v Pleidelsheimu, kde bylo šestnáct hrobů s vejci, byla poloha vajíčka v horní či spodní části těla naopak poměrně vyrovnaná (*Koch 2001*, 175–177).

⁴ Do soupisu hrobů s nikami zařadil H. Losert také dva hroby z Postoloprta, byť uvádí, že niky jsou v těchto případech jen pravděpodobné (*Losert – Pleterski 2003*, Liste A 4.1). J. Blažek ovšem takové údaje v popisech ani na obrázcích, které by k takové domněnce vedly, neuvádí (*Blažek 1999*).

⁵ Je zajímavé, že s výjimkou Lochenic se zatím objevilo jen v pražsko-slánském regionu, ze severozápadních Čech není vejce zatím známé. Je rovněž pozoruhodné, že nebylo zjištěno ani na pohřebištech v Klučově, Mochově, Toušeni a Jiřicích, ačkoli dohromady tam bylo různým způsobem prozkoumáno na osmdesát pohřbů. Na posledně jmenovaném byly ovšem podmínky k výzkumu výrazně ztíženy (spodní voda, poškození výkopem pro plynovod), a tak případné drobné úlomky skořápek mohly být snadno přehlédnuty či zničeny.

Mísa s kruhovými čtvrcenými kolký

Lokality: Jiříce, rozrušené hroby (*Svoboda 1965*, tab. LXIII:2); Lochenice I, hrob 5 (*Zeman 1990*, obr. 26:15); Lotouš, sídliště? (*Svoboda 1965*, tab. LXVII:9);⁶ Praha-Dejvice, hrob XIV, hrob bez označení (*Svoboda 1965*, tab. LXXXI:7);⁷ Praha-Smíchov (nepublikováno);⁸ Radonice nad Ohří (*Svoboda 1965*, tab. LXXXIII:14); Žatec-okolí (nepublikováno).⁹

Mísa z hrobu XIV patří k typu mis A9 podle třídění B. Schmidta (1961, Taf. 11). Ze středněmeckého prostředí je svým provedením blízka mísa z hrobu 3 v Stöbenu (*Schmidt 1961*, Taf. 11:d).

Zatím na osmi lokalitách se objevila keramika s kruhovými čtvrcenými kolký. Nálezy se koncentrují v pražsko-slánském regionu, ojediněle se vyskytují v severozápadních a ve východních Čechách. Absentují na pohřebištích v Záluží, Mochově, Toušeni a Klučově, které dohromady čítají více jak sto dvacet prozkoumaných pohřbů. Nádoba z Lotouše pravděpodobně pochází ze sídlištního kontextu.

Nádoba ležela vpravo od hlavy. V Podbabě byly obdobné pravděpodobně ještě dva případy, jinak spíše převažuje umístění vlevo od hlavy, po jednom až dvou případech je to místo za hlavou, po levé a pravé straně těla a u nohou (resp. mezi nohama). Umístění nádoby (nebo nádob) vpravo od hlavy dominuje téměř na všech pohřebištích mladšího stupně DSN, z výjimky lze uvést Duchcov, kde podle dochovaných informací ležely všechny nádoby u nohou.

Železná jehlice se zlatou objímkou

Lokality: Chotěšice, hrob 1; Mochov, hrob 12; Praha-Dejvice, hrob XIV; Praha-Ruzyně, objekt 320.

Nejistý nález: Patokryje, hrob.¹⁰

V Praze-Dejvicích byla v hrobě XIV železná, zlatým plechem krytá jehlice s dnešní dochovanou délkou 51 mm; původně měla min. 151 mm.¹¹ V Chotěšicích byla železná jehlice o délce 88,5 mm krytá zlatou fólií, k ní pak samostatně připojena bronzová pozlacená hlavice (*Hellich 1919*, obr. 9); v hrobě 12 v Mochově byla železná, zlatým plechem krytá jehlice o dochované délce 75 mm, hlavice chybí (*Zeman 1958*, obr. 14:7). V Praze-Ruzyni byl v objektu 320 zlomek koncové části železné jehlice, kryté zlatým plechem, zdobeným šroubovicí (*Kučařík – Bureš – Pleinerová – Jiřík 2008*, obr. 10:7).

O přesném uložení jehlice jsme informováni opět jen v případě hrobu XIV. V Chotěšicích je poloha u hlavy pouze předpokládána, v dalších pak byly jehlice nalézány v zásypech sekundárně porušených hrobů. Zlomek jehlice z Prahy-Ruzyně pochází ze sídlištního objektu.

⁶ Z kat. ú. Kvíllice je uváděn zlomek nádoby s kolkem, uložený v Národním muzeu (*Svoboda 1965*, tab. LXXXI:3). Jde o mylný údaj, stěp z pojednávání nádoby pochází z kat. ú. Lotouš a je uložen v muzeu ve Slaném. Totéž se týká i zlomku jiné nádoby z „Kvíllice“ (*Svoboda 1965*, srv. tab. LXXXI:4 a LXXV:5). Dokumentaci nálezů laskavě umožnil a konzultaci poskytl Václav Moucha.

⁷ Není jasné, ke kterému hrobu patří tato B. Svobodou uváděná nádoba.

⁸ Nádoba byla dříve uložena v muzeu v Kralupech nad Vltavou (viz *Svoboda 1965*, 268), po druhé světové válce byla převedena do Muzea hlavního města Prahy (přír. č. A 47/1994-208).

⁹ Nádoba uložena v muzeu v Žatci (inv. č. 2015). Dokumentaci nálezů umožnil laskavě Petr Holodňák.

¹⁰ B. Svoboda ještě popisuje a vyobrazuje hlavici jehlice z Toušeně, hrobu 2 (*Svoboda 1965*, 276, tab. XXXII:8). To je zřejmý omyl, neboť L. Hájek z tohoto hrobu uvádí bronzový korál (*Hájek 1931*, obr. 6:6).

¹¹ B. Svoboda mylně uvádí délku 81 mm (*Svoboda 1965*, tab. XLII:9; stejný údaj přebírají *Losert – Pleterski 2003*, Liste A 5.1).

Obr. 7: Praha-Dejvice, Podbaba. Nádoba z kostrového hrobu XIV (fotoarchiv OAS MMP – fond I. Kiekebuschová, foto A 692; výřez).

Fig. 7: Prague-Dejvice, Podbaba. Vessel from inhumation grave XIV (OAS MMP photoarchives – fund I. Kiekebuschová, photo A 692; detail).

Jehlice z Chotěšic a z Mochova jsou prakticky identické. K nim lze počítat i koncovou část jehlice ze sídliště v Praze-Ruzyni. Podobná ve výzdobě zlatého plechu je i jehlice z hrobu XIV z Prahy-Dejvic, liší se ale menším užitím zlatého plechu (pouze v horní části) a dvojnásobnou délkou samotného železného hrotu.

V literatuře je zmiňována ještě jedna zlatá jehlice, která pochází z lokality Patokryje, je to však datačně nejistý nález. Pravděpodobně jde o dodatečný merovejský pohřeb v mohyle kultury se šňůrovou keramikou, z něhož se dochovala nádoba (Korený 2008, Abb. 5).

Železné, v horní části zlatým plechem plátované jehlice jsou známy také z okolních regionů. Ze Schwabmüchenu pochází hrob ženy, ve kterém byla nalezena železná jehlice se stejným zlatým plechem a se stejnou výzdobou, datovaná do doby kolem roku 500 či počátku 6. století (Babucke 1997, Abb. 264; Losert – Pleterski 2003, Liste A 5.1). Do stejného časového úseku jsou kladeny železné, zlatem plátované jehlice z Münchenu-Aubingu, hrobu 221 (Dannheimer 1998, 109, Taf. 24), Straubingu-Bajuwarenstraße, hrobu 266 (Geisler 1998, 69–70, Taf. 65) a z Elstertrebnitzu, hrobu 9 (Schmidt 1976, 163, Taf. 203:7c). O něco mladší, z první čtvrtiny 6. století, je železná a zlatým plechem zdobená jehlice ze Straubingu-Bajuwarenstraße, hrobu 253 (Geisler 1998). Ještě mladší jsou exempláře z Oberwarschenu, hrobu 2 (se stříbrným plechem, datace do stupně IIIa, tj. 525–560; Schmidt 1961, Taf. 77:g), Rübenachu, hrobu 30 (datace do let 525–600; Ament – Neuffer-Müller 1973, Abb. 7) a Weimaru-Nordfriedhofu, hrobu 2 (datace do let 560–600; Schmidt 1970, Abb. 12, Taf. 73:2c).

Jehlici z hrobu XIV lze tedy klást, i s ohledem na starší formu kleštvité spony typu Straß (viz níže), do intervalu konce 5. až počátku 6. století.

Kleštvitá spona typu Straß

Lokality: Praha-Dejvice, hrob XIV; Plzeň-Doudlevec, hroby.

V Čechách je znám jediný exemplář právě z hrobu XIV, z lokality Plzeň-Doudlevec je uváděna spona varianty Borotice (Bemmann 2008, 209). V rámci střední a západní Evropy jsou podle zatím posledního soupisu evidovány 22–23 lokality se sponami všech variant. Těžiště výskytu základního typu, do něhož patří i náš exemplář, se rozkládá na území mezi Seinou a Rýnem; dále na východ se objevuje jen ojediněle ve středním Německu, Dánsku, Bavorsku a v Čechách, přičemž varianty naopak dominují ve středním Podunají. Tento typ

spon je kladen do první poloviny 6. století (*Bemmann 2008*, 209, Abb. 35). Pokud se ovšem podíváme na rozšíření všech typů klešovitých spon, vidíme, že jejich těžiště leží ve středním Německu a v Čechách, kde zcela dominují klešovitě spony s trojúhelníkovitou a s oválnou nožkou (*Koch 1998*, Karte 26). Méně významné počty pak pocházejí z prostoru mezi Porýním, středním Německem a Čechami; méně pak i v Bavorsku, na Moravě a ve středním Podunají (*Koch 1998*, Karte 26).

Spona z hrobu XIV má na nožce velmi prostě zpracovaný vrubořez, což ji odlišuje od mladších spon tohoto typu, které mají výzdobu nožky propracovanější. Také hlavička nožky má jednodušší formu, obvyklou u spon konce 5. a první třetiny 6. století (srv. *Koch 1998*, 407, Karte 26; *Losert – Pleterski 2003*, Liste A 81.1; *Bemmann 2008*, 182–183, Abb. 35, Liste 12).¹² Spony ze Streufdorfu a Mühlhausenu klade B. Schmidt ještě do svého II. stupně. V tomto směru je zajímavý pár malých bronzových spon z hrobu 1 v Zorbau, Lkr. Weißenfels, který H. Losert považuje za jakýsi prototyp a počátek vývoje spon typu Straß a podle B. Schmidta jej datuje do stupně IIb (*Schmidt 1970*, Taf. 126:3; *Losert – Pleterski 2003*, 116, Liste A 81.1; *Bemmann 2008*, 153–154).¹³ Proto i časové zařazení spony z hrobu XIV je možné, i s přihlédnutím k datování železné jehlice se zlatou objímkou (viz výše), na konec 5. až do první čtvrtiny 6. století.

J. A. Jíra ve své dokumentaci zachytil polohu spony, která by podle třídění E.-G. Strauße patřila do 1. kombinační skupiny oděvů se sponami, s variantou 2: spona na rameni.¹⁴ Ovšem s přihlédnutím k sekundárnímu poškození pohřbu a k jeho částečnému vykradení (pravá paže a rameno, břišní a pánevní prostor) je možné, že původně měla pohřbená žena dvě lučikovité spony. Z tohoto důvodu nelze hrob XIV do dané kombinační skupiny bezpečně zařadit (*Strauß 1992*).

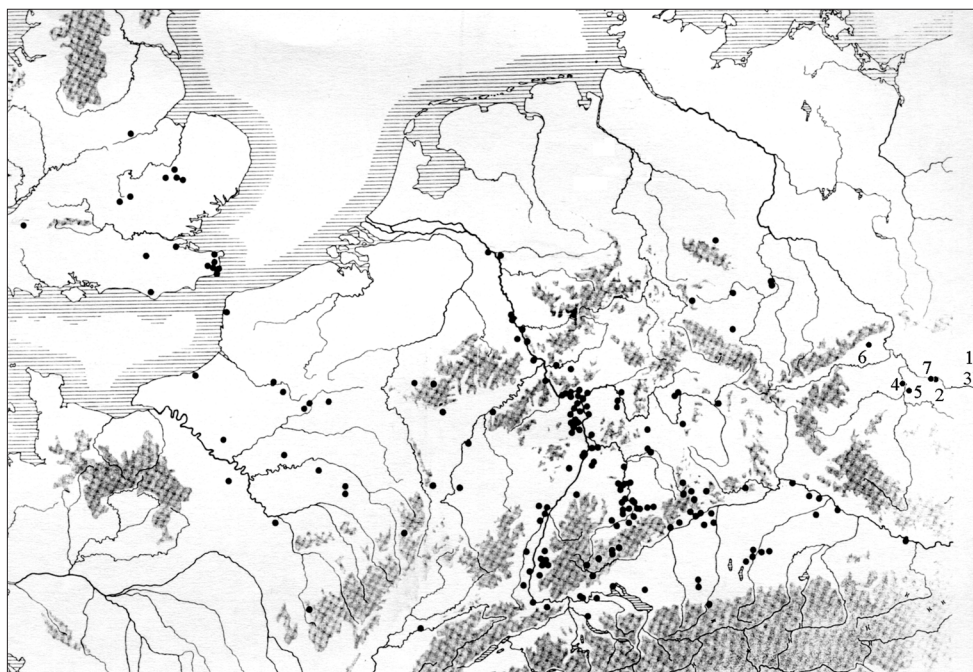
Skleněný korálek

Představuje typ 35, který nastupuje od mladší doby římské a je typický pro období stěhování národů (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 29–31). Pro svůj široký časový rozptyl a osamocenosť v hrobě není k další analýze způsobilý.

¹² Jde o velmi podobné až identické exempláře z lokalit Bad Kreuznach, Geisenheim, Mühlhausen a z neznámé lokality; s jistou tolerancí sem patří také spony ze Streufdorfu (*Bemmann 2008*, 209) a z Poussay (*Schmidt 1961*, Taf. 40:n). Vyobrazení spony z Gudme nám z citované literatury nebylo dostupné. Příslušnost spony ze Sur-Yonne k typu Straß je nejistá (srv. *Bemmann 2008*, 209). Jisté výsledky by mohlo přinést také srovnání prvkového složení naší spony s exempláři nalezenými v západní Evropě. Velká série měření byla provedena na materiálu z pohřebišť v Straubingu-Bajuwarenstraße (*Riederer 1998*). Z něho např. vyplývá, že obsah zinku ve slitině je nejvyšší u lučikovitých spon. U dosud zkoumaných českých spon se vyšší podíly zinku (1,5–12 %) rovněž objevují (zatím výhradně) u lučikovitých spon, a to u exemplářů starší proveniencí od druhé poloviny 5. do první třetiny 6. století, včetně spony z hrobu XIV v Podbabě.

¹³ O jiné předloze klešovitých spon typu Straß uvažuje J. Tejral v případě spony z Bernhardsthalu (*Tejral 2002*, Abb. 10:7).

¹⁴ Z Čech známe celkem čtyři případy tohoto typu: (1) Praha-Dejvice, hrob XIV. Typ 1.2 – levé rameno. V hrudní partii pohřeb částečně porušen. Žena (věk neurčen). Klešovitá spona z 1. poloviny 6. století. (2) Mochov, hrob 2. Typ 1.2 – levé rameno. Sekundárně porušený hrob. Žena (podle antropologie starší muž). Malá klešovitá spona pravděpodobně z konce 5. století. (3) Lochenice IX, hrob 3. Pravděpodobně typ 1.2 – pravé rameno. Pohřeb v partiích hrudníku porušen. Jednoduchá klešovitá spona z konce 5. století na pravém rameni, žena (maturus) s uměle deformovanou lebkou. (4) Mochov, hrob 12. Pravděpodobně typ 1.2 – pravé rameno. Hrob sekundárně porušen, poloha spony je pravděpodobná. Žena v plně dospělém až stařeckém věku. Spona esovitá z konce 5. nebo počátku 6. století.

Obr. 8: Nálezy ulit *Cypraea* v západní a části střední Evropy. České nálezy: 1 – Lochenice I; 2 – Mochov; 3 – Neděliště; 4 – Praha-Dejvice; 5 – Praha-Hostivař; 6 – Světec; 7 – Záluží (podle *Banghard 2002* – opraveno a doplněno).

Fig. 8: Finds of shells *Cypraea* in western and part of central Europe. Finds from Bohemia: 1 – Lochenice I; 2 – Mochov; 3 – Neděliště; 4 – Prague-Dejvice; 5 – Prague-Hostivař; 6 – Světec; 7 – Záluží (after: *Banghard 2002* – corrected and amended).

Ulita *Cypraea*

Lokality: Lochenice I, hrob 7 (*Cypraea pantherina*); Mochov, hrob 6 (neurčeno);¹⁵ Neděliště, zničené hroby (*Cypraea pantherina* a *Fasciolaridae*); Praha-Dejvice, hroby 11, XIV (*Cypraea* cf. *pantherina*);¹⁶ Praha-Hostivař, hrob (*Cypraea* sp.); Světec, hrob 2 (*Cypraea* sp.); Záluží, hroby 26/XXI (*Cypraea* sp.), 28/XXIII (*Cypraea* sp.) (obr. 8).

Část ulit, dříve určovaných jako *Cypraea tigris* či (v českých nálezech) jako *Cypraea vimosa*, je ve skutečnosti druhem *Cypraea pantherina*. *Cypraea pantherina* se vyskytuje v Rudém moři, resp. v jeho střední a jižní části (*Banghard 2002*, 270–271).

Pouze u dvou z deseti nálezů ulit známe jejich přesné místo uložení, v dalších třech případech pak jen polohu přibližnou. V Záluží byla v hrobě 26/XXI ulita součástí náhrdelníku, v dětském hrobě 28/XXIII ležela v místě pánve. V Praze-Dejvicích byla v hrobě 11 ulita „podle

¹⁵ Podle NZ čj. 1947/58, příloha 8 (K. Bednařík; archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i.) pocházela z tohoto hrobu také mušle, kterou ale J. Zeman ve své studii neuvádí (*Zeman 1958*). Podle antropologického určení značně fragmentárně dochované kostry šlo o muže v dospělém až stařeckém věku (*Zeman 1958*, 430; *Chochol 1958*, 473).

¹⁶ Ulitu určil laskavě Jaroslav Hlaváč z Národního muzea v Praze.

kostry“, patrně při pravé noze, kde ležely podle popisu také přeslen, jeden železný a dva bronzové kroužky, jež tvořily součást závěsného pásu (*Piř 1892*, 639). Stejně tak tomu bylo i v hrobě 2 ve Světci, kde byla součástí pásu přezka, řetízek, stříbrný cedníček, ryba a ulita (*Blažek – Lutovský 1992*, 1). V hrobě XIV ležela ulita pravděpodobně u pánve.

Z hlediska sociálního statutu se mušle v šesti až sedmi případech objevila v hrobech žen a dětí, které náležely k výše situovaným osobám tehdejší společnosti.

Kamenný závěsek

Lokality (poloha mezi koleny): Jiřice, hrob 22, u pravého stehna (pískovec; *Svoboda 1965*); Klučov, hrob 23, uprostřed hrobu (opuka; *Korený – Kudrnáč 2003*); Lochenice IX, hrob 2, mezi stehenními kostmi, blíže kolen (sepiolit; *Zeman 1990*); Praha-Dejvice, hrob XIV, mezi koleny; Toušeň, hrob 2/1928, pod pravým kolenem (*Hájek 1931*); Záluží, hroby 33/XXVIII, u dlouhých kostí (pískovec), 50/XLVI, u levého kolena (bílý pískovec; *Svoboda 1965*).

Kromě závěsků vyrobených z kamene (zdá se, že převážně z pískovce) se v menší míře používaly závěsky zhotovené i z jiných materiálů – jantaru,¹⁷ skla,¹⁸ keramiky¹⁹ a kovu.²⁰

Obecně se tyto závěsky považují za předměty s magickou (ochrannou) funkcí.

Železná tyč skládací dřevěné stoličky (*sella curulis*)

Lokality: Klučov, hrob 22; Praha-Dejvice, hrob XIV.

Z hrobu XIV pochází železná tyč (délka 55 cm); má z menší části čtvercový průřez, z větší pak oválný, pravděpodobně tordovaný. Tyč byla uložena ve výklenku tak, že sledovala osu pravé ruky. Zda ležela přímo na dně jámy, či v určité výšce nad dnem hrobu, není z Jírovy kresby patrné.

Železné tyčky většinou o délce kolem 40–50 cm byly dlouho považovány za součást kuchyňské a stolní vybavy (rožně, závěsy kotlů; *Kühn 1965*, 152; *Schmitt 1986*, 373; *Grünewald 1988*, 190–191; *Losert – Pleterski 2003*, 387; *Aspöck – Stadler 2003*, 187–188), váhy (*Schnurbein 1987*, 80–81), háky sloužící k vylupování hrobů (*Codreanu-Windauer 1994*, 123; *Dannhorn 1994*; srv. *Leinthal 1996*, 131–132; *Losert – Pleterski 2003*, 387), síťovací jehly na hrubé síť (*Geisler 1998*, 157) nebo jen za tyčky (*Blaich 2006*, 470–471).²¹ Významným mezníkem v poznání skutečné funkce těchto předmětů byl šťastný nález v ženském hrobě 551 na pohřebišti v Schleithemu, kde kromě železných osy se *in situ* dochovaly také dřevěné zbytky a plechová kování s nýty ze sedací části dřevěné skládací stoličky (*Burzler – Höneisen – Leicht – Ruckstuhl 2005*, Taf. 63).²²

¹⁷ Jantar: Hradenín, hrob 10, mezi holenními kostmi a hrob 18, spodní partie nohou (*Šaldová 1982*); Chotěšice, hrob 4, u kolena (*Hellich 1919*, 35); Praha-Podbaba, hrob 40, při holenních kostech (*Piř 1892*, 644).

¹⁸ Sklo: Mochov, hrob 6, při dolních končetinách (*Zeman 1958*); Záluží, hrob 49/XLV, mezi koleny (*Svoboda 1965*).

¹⁹ Keramika: Zvoleněves, hrob VII, mezi stehenními kostmi (*Prokop 1916*, 3).

²⁰ Kov: Lochenice IX, hrob 5, mezi holenními kostmi na řetízku bronzová polyedrická kostka (*Zeman 1990*); Postoloprty – Seník, hrob 3/92, vedle stehenní kosti kovová polyedrická kostka (*Blažek 1999*); Mochov, hrob 7, mezi koleny kovový kroužek ze slitiny (Cu + Sb + Sn + Pb) na povrchu kryt emailem (*Zeman 1958*).

²¹ V hrobě 603 v Straubingu-Bajuwarenstraße byl podél pravé nohy uložen tzv. Häckselmesser, jehož rukojeť o délce 40,6 cm, kruhového a obdélníkovitého průřezu je velmi podobná tyči z hrobu XIV z Podbavy. Ovšem součástí tohoto typu nože je i ostří, které v citovaném příkladě má délku 18,5 cm (*Geisler 1998*, Taf. 210:1).

²² K uvedenému soupisu doplňujeme kromě českých také novější i starší nálezy z ciziny: Německo – Eltville, Rheingau-Taunus-Kreis, hrob 342, fragmenty (*Blaich 2006*, 470–471, Taf. 143:7–8), Günzburg, Ldkr. Günzburg

Z Čech pochází ještě jeden nález z Klučova, hrobu 22. V roce 1952 byla při výzkumu v sekundárně porušeném ženském hrobě 22 nalezena železná tyč s koncovým knoflíkem a zahnutým očkem. Předmět o délce 51 cm byl nalezen v hloubce 180 cm ve vodorovné poloze, zatímco hloubka hrobové jámy činila 195 cm. Byl umístěn za hlavou zemřelého podél kratší západní stěny asi 15 cm nade dnem. Železná osa dřevěné židle byla zjištěna také za hlavou ženy v hrobě 266 na pohřebišti v Straubingu-Bajuwarenstraße, kde zůstala *in situ* ve výšce 26 cm nade dnem (Geisler 1998, Taf. 74). R. Pleiner, který koncem padesátých let minulého století provedl metalografický výzkum klučovského nálezu, zjistil, že tyč byla ukována z měkkého kujného železa (Pleiner 1962, 121). Klučovský exemplář patří podle uvedených znaků (na koncích knoflík a očko) do druhého typu dřevěných skládacích stoliček (Burzler – Höneisen – Leicht – Ruckstuhl 2005, 194).

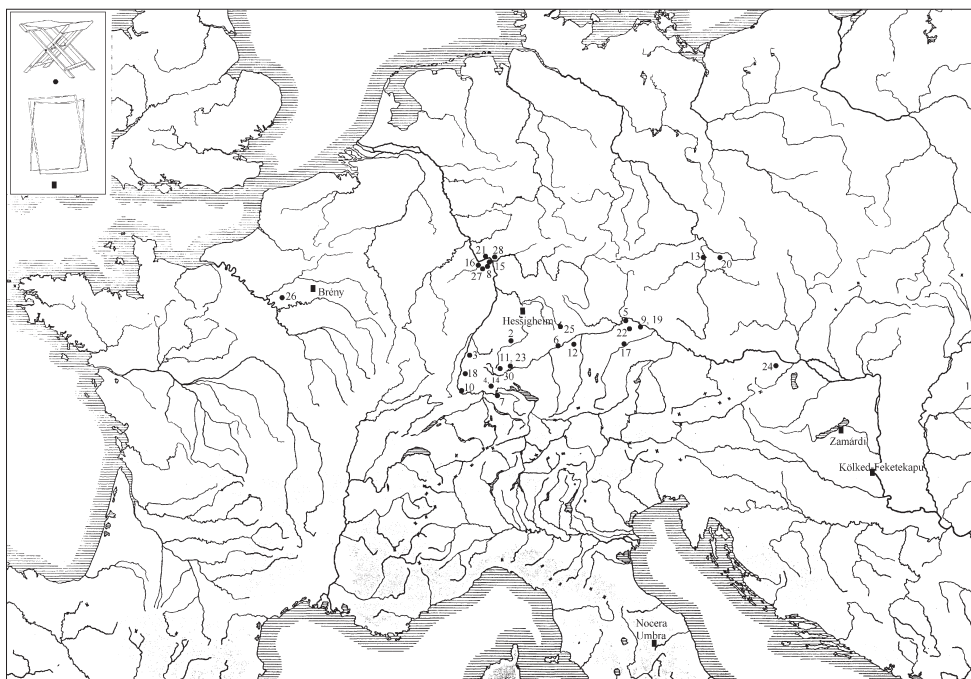
Nález z Prahy-Dejvic je hůře zařaditelný, neboť postrádá výrazné znaky k jeho určení. Nejlépe by mu odpovídal první typ s jedním knoflíkem, pokud nejde vůbec o nový typ. Z hlediska polohy je jeho nejlepším protějškem nález z mužského hrobu 214 v Unterthürheimu (Grünewald 1988, Taf. 103) a z ženských hrobů 451 v Straubingu-Bajuwarenstraße (Geisler 1998, Taf. 152), 65 v Echingu-Viechtu (Dannhorn 1994, Abb. 7), 38 v Barbingu-Irlmauthu (Koch 1968, Taf. 38:6–19) a 19 z Flaachu (Bader – Windler 1998, Abb. 15).

Dřevěné skládací židle jsou rozšířeny zejména v alamanské a bavorské, méně pak ve franské oblasti; v langobardském prostředí jsou zatím zastoupeny jen jedním nálezem z Brunnu am Gebirge v Dolním Rakousku (hrob 19; Aspöck – Stadler 2003). Dosud bylo rozpoznáno 28–30 nálezů, s dejvickým a klučovským exemplářem je jich 30–32. Ve středním Podunají a v Itálii jsou naopak rozšířené skládací židle kovové rámové konstrukce (srv. Bierbrauer 2008; Rupp 2008). Ojediněle se tento typ rámových židlí objevil i v západomerovejském okruhu v hrobě 75 v Hessigheimu, Kreis Ludwigsburg (Stork 2007, Abb. 138) a ve Francii v hrobě 363 v Breny, dép. Aisne (Kiss 1996, 272; Kazanski 2002, 48–49, Pl. 59:1, 68:2, 125:1). Podle A. Kisse je jejich původ pravděpodobně v římsko-byzantských dílnách v Itálii (Kiss 1996, 270; týž 2001, 334; Bárdos – Garam 2009) a nejstarší z nich se ve sledovaném prostoru objevují v první polovině 6. století.²³ Zdá se, že na dosud zjištěných nálezech železných os dřevěných židlí lze pozorovat změnu jejich délky v čase. V polovině 5. století je délka asi 60 cm (Bîrlad), ke konci století se osy zkracují až pod 40 cm (Entringen, Mahlberg). Počátkem 6. století se prodlužují až na hodnoty 45–55 cm, a to po celou první polovinu tohoto věku. Pozdější je tyč z Pfakofenu dlouhá 60 cm, hrob samotný je kladen do třetí čtvrtiny 6. století.

Z hlediska pohlaví zcela dominují ženy, pouze ve dvou až třech případech se dřevěné židle objevily v mužských hrobech. Muž z hrobu 214 v Unterthürheimu patřil k zakladatelské generaci zdejší vesnice (Grünewald 1988, 198–199), stejně jako žena z hrobu 150 ve Fridingenu (Schnurbein 1987, 90). I v dalších případech se, soudě podle výbavy jejich hrobů, vesměs jedná o ženy a muže, kteří stáli na špičce místních komunit. Podle dostupných údajů

(Czysz 2009), Echingu-Viecht, Lkr. Landshut, hrob 65 (Dannhorn 1994), Pfakofen, Lkr. Regensburg, hrob 74 (Codreanu-Windauer 1994, 122–123, Abb. 83), Hechtsheim, hrob 180 (Zeller 2005, 19–20), Mengen, hroby 12, 197 a ojedinělý nález (Walter 2008), Altenerding (?), hrob 1167 (Sage 1984, 285; Losert – Pleterski 2003, 387, Abb. 99:22), Oberflacht (?), hrob (Paulsen 1992; Schiek 1992); Rakousko – Brunn am Gebirge, Niederösterreich, hrob 19 (Aspöck – Stadler 2003).

²³ V těchto pracích jsou citovány další nálezy železných rámových křesel – Francie: Annency (muzeum, bez lokality); Itálie: Nocera Umbra, hroby 1, 5, 17, 60, 79, 100; Maďarsko: Kölked-Feketekapu, hrob A-108, Kölked-Feketekapu, hrob B-119, Zamárdi-Réti földek, hroby 121, 565, 1049, 2000, 2030 (viz obr. 9).

Obr. 9: Nálezy dřevěných skládacích stoliček (kolečko) a železných rámových stoliček (obdélník) v Evropě (R. Korený).

Fig. 9: Finds of wooden folding chairs (circle) and iron frame chairs (oblong) in Europe (R. Korený).

je zajímavý jejich dožitý věk, který je podle antropologických zjištění vesměs nízký – zcela převažují jedinci kolem 20 let, jednou se vyskytuje stáří mezi 25–35 lety a třikrát mezi 30–40 roky dožití (*tab. 1*; kriticky k určování věku srv. *Brůžek 2008*).

Stříbrné kování pochvy nože s jednostranným krycím plechem

Lokality: Praha-Dejvice, hrob XIV.

Jeho poloha v hrobě XIV není zcela jistá – snad bylo v místě předmětu č. 18, tj. v prostoru pravé ruky, resp. pravé poloviny pánve (*obr. 3*). S ohledem na posunuté kosti pravého předloktí a chybějící kosti ruky lze soudit, že nůž byl při druhotném porušení kostry v oblasti hrudníku a pánve odcizen.²⁴

Uvedené koncové kování pochvy nože je v Čechách zatím ojedinělé.²⁵ Obvykle se vyskytuje v hrobech společensky vysoko situovaných jedinců, vesměs z konce 5. a první poloviny 6. století. Z kolínského dómu je z hrobu ženy známo podobné kování, rukojeť nože tu byla navíc kryta zlatou profilovanou objímkou. Nůž ležel v oblasti pánve (*Doppelfeld 1960, Taf. 18:17*).

²⁴ V hrobě se ostatní železné předměty dochovaly v dobrém stavu. Proto úvaha, že nůž se rozpadl, je téměř vyloučena.

²⁵ Ze stejného pohřebiště, ale z rozrušených hrobů, pochází ještě jedno podobné, bronzové kování pochvy nože bez krycího plechu (NM Praha, inv. č. H1-51157; srv. *Piř 1892, 639, tab. XLVII:9*).

Tab. 1: Přehled nálezů dřevěných skládacích stoliček (podle: *Burzler – Höneisen – Leicht – Ruckstuhl 2002*, Tab. 23 – upraveno, doplněno).**Tab. 1:** A review of folding wooden chairs finds (after: *Burzler – Höneisen – Leicht – Ruckstuhl 2002*, Tab. 23 – altered and supplemented).

Lokalita	Pohlaví/věk	Délka	Datování
1. Birlad, hrob 507	?	ca. 60	450
2. Entringen	M/-	42,8	4. čtvrtina 5. století
3. Mahlberg	Ž/-	37,5	konec 5. století
4. Schleithem-Hebsack, hrob 551	Ž/25–34	41,0	480–510
5. Barbing-Irlmauth, hrob 38	Ž/-	42,1	počátek 6. století
6. Günzburg, hrob 1562	Ž/20	43	500
7. Flaach, hrob 19	Ž/20–22	45,0	kolem 500
8. Köngernheim, hrob 11	Ž/-	47,4	1. čtvrtina 6. století
9. Straubing-Bajstr., hrob 266	Ž/21–24	47,0	1. čtvrtina 6. století
10. Basel-Kleinh., hrob 74	Ž/30–35	46,5	1. čtvrtina 6. století
11. Fridingen, hrob 150	Ž/-	52,0	1. čtvrtina 6. století
12. Unterthürheim, hrob 214	M/adult	44,8	1. třetina 6. století
13. Praha-Dejvice, hrob XIV	Ž/30–40?	55,0	1. třetina 6. století
14. Schleithem-Hebsack, hrob 665	Ž/30–39	41,0	1. polovina 6. století
15. Hechtsheim, hrob 180	Ž/-	40	1. polovina 6. století
16. Langenlonsheim, hrob 87	Ž/16–17	47,0	1. polovina 6. století
17. Eching-Viecht, hrob 65	Ž/-	45,5	500–1. polovina 6. století
18. Mengen, hrob 12	Ž/adult	ca. 47	510–540
19. Straubing-Bajstr., hrob 451	Ž/21–23	45,7	2. čtvrtina 6. století
20. Klučov, hrob 22	Ž/25?	51,0	2. čtvrtina 6. století
21. Eltville, hrob 342	Ž/-	min. 27	2. čtvrtina 6. století
22. Pfakofen, hrob 74	Ž/-	60	3. čtvrtina 6. století
23. Fridingen, hrob 199	–	50,0	6. století
24. Brunn am Gebirge, hrob 19	Ž/M/17–25	40,8	6. století
25. Bopfingen, hrob 129	Ž	ca. 42	
26. Louvres, hrob 124	Ž	ca. 42	
27. Rommersheim	Ž	42,5	konec 5. století
28. Weilbach, hrob 13	Ž	41,0	
29. Mengen, hrob 197	Ž/adult	min. 40,5	540–570/580
30. Mengen, oj. nález	–	min. 15	
31. (?) Altenerding, hrob 1167	M/20	16	600–počátek 7. století
32. (?) Oberflacht, hrob	–	–	6. století

Podobná nebo stejná kování pochvy nožů (resp. krátkých saxů) se našla v hrobě chlapce pod kolínským dómem (*Doppelfeld 1964*, Abb. 6, 7) a v „knížecím“ hrobě 1782 v Krefeldu-Gellepu (*Pirling 1964*, Abb. 7, Taf. 54:4). V obou případech nože/saxy ležely v prostoru pánve a patří, stejně jako předchozí hrob ženy z kolínského dómu, do první třetiny 6. století. V oblasti pánve byly nalezeny také nože v hrobech v kostele sv. Severina v Kolíně, datované

do konce 5. století (*Fremersdorf 1941*, Abb. 2–3). Další podobné stříbrné kování bylo nalezeno v hrobě 432 v Straubingu-Bajuwarenstraße, kde celek patří do první poloviny 6. století (*Geisler 1998*, Taf. 141:11).

Zmínili jsme již, že při druhotném porušení hrobu byl nůž s největší pravděpodobností zcizen (viz pozn. 24). S ohledem na dobové praktiky by to bylo jen málo pravděpodobné, pokud by šlo o běžný železný nůž, neboť zvláště drobné předměty tohoto druhu zůstávaly v hrobech obvykle nepovšimnuty. Příčina zájmu zlodějů o předmět tedy tkví v tom, že součástí nože byly nejspíše zlaté nebo stříbrné plechové aplikace železné rukojeti. Tuto domněnku podporuje i fakt, že konec pochvy byl zdoben stříbrným kováním náročnější, resp. méně běžné konstrukce. K již výše uvedeným příkladům stříbrných nebo zlatých plechových aplikací rukojeti nožů (další uvádí *Werner 1968*) lze uvést např. hrob ženy z Mahlbergu (viz tab. 1; *Naudascher – Unser 1983*, Taf. 225:6), hrob 74 z Baselu-Kleinhüningenu (tab. 1; *Giesler-Müller 1992*, Taf. 12:16–17), ženský hrob 365 ze Straßkirchenu (nůž se zlatou dvojdílnou rukojetí a kováním pochvy, kolem roku 500; *Geisler 1994*, Abb. 10), ženský hrob 2 z Oberstimmu, Lkr. Pfaffenhofen (dva nožíky se zlatou rukojetí, první čtvrtina 6. století; *Kropf – Haberstroh 2006*, Abb. 134) a z ženského hrobu 80 ze Strachotína (dvoudílné zlaté obložení rukojeti nože, konec 5. – počátek 6. století; *Čižmář – Geislerová – Rakovský 1985*, obr. 5).

V uvedených případech jde buď o samostatné větší/menší nože, či o pár malých nožíků známých jako jídelní příbor (Eßbesteck), jejichž výskyt ve vysokém dvorním prostředí merovejské civilizace vychází z tradic pozdně římské kultury (*Werner 1968*). V hrobě chlapce z kolínského dómu a hrobu 1782 v Krefeldu-Gellepu jsou rovněž zajímavé kombinace společných pouzder pro dva nože a jehlu a dvakrát byla zaznamenána kombinace saxu a nože (*Doppelfeld 1964*, Abb. 6–7; *Pirling 1964*, Abb. 7). Tento fakt může mít jistý význam, neboť v podbabském hrobě XIV byly v blízkosti kování pochvy nože nalezeny také zlomky dvou tyčinek (viz níže část toaletní souprava).

Toaletní souprava

Po pravé straně těla nad pánví se dochovaly dva železné fragmenty (č. 11 a 12). První představují dvě železné tyčinky kruhového průřezu, z větší části obalené textilem. Druhým je kování s nýty a zbytky kůže. Podle původního Jirova plánu hrobu ležely oba fragmenty blízko sebe a byly shodně orientovány. Dochované délky zlomků měří 5 a 3 (resp. asi 4) cm a mohly původně tvořit jeden předmět, což podporují i rentgenové snímky. Původní délka předmětu, včetně zahnuté části, by činila kolem 10 cm nebo i více. Obtížná je však interpretace jeho funkce.

Spojené nebo i jednotlivé malé tyčinky kruhového průměru, na jednom konci zahnuté (příp. s kroužkem a spojené nýtem), představují obvykle klíče, což jsou předměty v době stěhování národů vyskytující se poměrně často (srv. *Urbanová 2008*).²⁶ V našem případě ovšem charakteristické detaily chybí. Pokud uvážíme, že s tyčinkami souvisí také druhý fragment s nýtky, nabízí se jisté srovnání s pérovými nůžkami. I ty jsou poměrně častým předmětem v hrobech, zvláště lépe situovaných jedinců. Tomuto určení však odporuje kruhový profil tyčinek a také zvláštní charakter druhého fragmentu s nýtky ve funkci pérka (na dobové fotografii

²⁶ Např. Reinsdorf, Kr. Nebra, ojedinělý nález, tři nebo čtyři železné klíče, datace do stupňů II–IIIa (*Schmidt 1976*, 116, Taf. 192:E4).

je vidět, že zlomek byl původně delší).²⁷ Na tyčinkách dochované fragmenty textilu rovněž nemusí být jen zbytkem látky, do které byl předmět před uložením do hrobu zabalen; naopak, látka mohla být funkční součástí původního předmětu. Při hledání účelu kovových zlomků může být vodítkem zvláštní předmět z bohatého ženského hrobu z Měcholup (*Svoboda 1965*, tab. XXX:8). Obvykle byl vykládán, společně s dalšími obdobnými nálezy, jako pomůcka ke kadeření vlasů (*Quast 1993*). Teprve nedávno se objevil kritický pohled na skupinu podobných předmětů a názor, že jde o zbytky vějířů. Pak by šlo o jeden z dokladů vlivu pozdně antického světa na životní styl vyšších vrstev barbarských skupin vně i uvnitř bývalého impéria (*Popa 2007*). Tomuto výkladu však v našem případě odporuje, že (1) obě tyčinky jsou kruhové (vějíř má jednu tyčinku kruhovou, druhá je se žlábkem, do které první tyčinka při zaklapnutí vějíře zapadne), (2) textilie byla určena jako diamantový kepr, stejně jako fragmenty na bronzových krouzcích, z čehož vyplývá, že šlo o látku z oděvu, a nikoliv uvažovaného vějíře.

Ani výklad jako pinzety není příliš uspokojivý (srv. Giberville, hrob 67, žena, 6. století; *Pilet 2002*, fig. 10:11). Proto oba zlomky zatím zařazujeme mezi funkčně neidentifikovatelné předměty toaletní soupravy (srv. také *Miron 1989*).

V blízkosti obou železných zlomků leželo stříbrné kování pochvy nože. Nabízí se možnost, že oba předměty (nůž a toaletní souprava) byly uloženy ve společném koženém pouzdře (viz výše), resp. v kožené tašce. Takový výklad by podporovaly nálezy podobných železných zlomků, rzí spojených s noži, nůžkami a dalšími osobními potřebami, uloženými v tašce.²⁸

Přeslen

Je běžným předmětem v ženských hrobech doby stěhování národů.

Závěsné kovové kruhy (*cingulum*)

Lokalita: Praha-Dejvice, hrob XIV.

Tento předmět je v Čechách zatím unikátní (*obr. 10*). Jako určitou analogii lze snad uvést nález z Lochenic IX, kde byl v hrobě 7 nalezen jeden velký železný kruh a jeden malý bronzový kroužek se shodnými profily (*Zeman 1990*, 92).

Ze zahraničních nálezů lze uvést např. tři kruhy z hrobu 41 z pohřebiště v Stammheimu, které jsou datovány na konec 6. a počátek 7. století (*Damminger 2002*). Kruhy z Prahy-Dejvic jsou zajímavé tím, že tělo nejmenšího kroužku bylo doplněno několika vývalky. V Čechách je znám podobný kroužek z hrobu z Třebichovic (*Korený – Kytlicová 2007*). Ze zahraničí lze rovněž zmínit podobný tvar, konkrétně z hrobu 1/1956 na pohřebišti Wyhlen-Steinboden, s datováním do 6.–7. století (*Garscha 1970*, Taf. 115:4).

Kruhy z Prahy-Dejvic byly na jednom místě spojeny proužkem z kůže, která byla dle výsledku analýzy vyrobena ze skopovice, tj. ovčí kůže.²⁹ Dále jsou pozoruhodné tím, že se na nich dochovaly, stejně jako na železných tyčinkách, výrazné otisky textilu (viz níže).

²⁷ Stejně zesílení (anebo oprava pérka s pomocí dvou nýtů) se dochovalo na železných nůžkách z hrobu 3 v Jiřicích (*Svoboda 1965*, 242, tab. LXI:14; J. Kabát – NZ čj. 888/43 v archivu Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i.).

²⁸ Např. v gepidské oblasti jsou to mužské hroby 38 a 44 v Szőregu-Téglagyáru z první poloviny 6. století; tašky i s obsahem ležely v oblasti pánve (*Nagy 2005*, Taf. 54:4, 55:4–7).

²⁹ Určila laskavě Martina Ohlidalová z Národního muzea v Praze.

Obr. 10: Praha-Dejvice, Podbaba. Rekonstrukce původní polohy závěsných kruhů z hrobu XIV. Foto L. Káchová.

Fig. 10: Prague-Dejvice, Podbaba. Reconstruction of the original position of hanging rings from grave XIV. Photograph by L. Káchová.

Obr. 11: Praha-Dejvice, Podbaba. Detail závěsných kruhů z hrobu XIV. Foto L. Káchová.

Fig. 11: Prague-Dejvice, Podbaba. Detail of hanging rings from grave XIV. Photograph by L. Káchová.

Tkalcovský/tkací mečík

Lokalita: Mochov, hrob 3; Praha-Dejvice, hrob XIV; Záluží, hrob 27/XXII.

Nejisté lokality: Duchcov.

Tab. 2: Tkalcovské mečíky v Čechách.

Tab. 2: The weaving swords in Bohemia.

inv. č.	lokalita	hrob	průřez čepel	materiál	metrické údaje: gramy, mm					
					hmotnost	délka celková	délka rukojeti	délka hrotu	šířka čepel	síla čepel
A 613	Praha-Dejvice	XIV	mírně čočkovitý	Fe	190,9	376	104	32	29–38	5–6
H1-43561	Záluží	27/XXII	čočkovitý	Fe	113,9	298	68	8	29	3
H1-117090	Mochov	III	čočkovitý	Fe	352,7	436	109	26	48	4

Tkalcovský mečík (nebo meč) je nástroj vyráběný většinou z organického materiálu (dřevo, kost) nebo kovu a využíváný jako pomůcka při tkaní na vertikálním tkalcovském stavu či jiných stavech předtkalcovských technik (např. destičkovém stávkou; *Březinová 2007*, 89). Sloužil k přirážení protaženého (zaneseného) útku mezi osnovní nitě, popř. k reparaci vzniklých chyb. Jeho velikost závisí na potřebě – v etnografických paralelách se setkáváme s dřevěnými tkalcovskými mečíky o délce cca 20 cm až s meči půlmetrovými a metrovými.

Jak již název vypovídá, tvarem připomíná meč nebo delší nůž (sax). Dále se jeho popis v odborné literatuře různí: jedna hrana čepel mečíku bývá rovná, druhá zaoblená (*Březinová 2007*, 89, obr. XXV), nebo má naopak oboustranné ostří s tupým hrotem na špičce (*Svoboda 1965*, 205). Tyto rozdílné popisy vznikly na základě změn, kterými prošel vzhled a tvar

Obr. 12: Praha-Dejvice, Podbaba. Mikrosnímek keprové vazby na závěsném kruhu inv. č. A 609. Foto K. Urbanová (zvětšeno 6,3x).

Fig. 12: Prague-Dejvice, Podbaba. Microphoto of twill cloth bond on hanging ring Inv. No. A 609. Photograph by K. Urbanová (magnified 6,3 times).

tkalcovských mečů od protohistorie až po současnost (resp. začátek 20. století, kdy byly mečíky ještě běžně používány a pozorovány).

Kovové nástroje ve tvaru dlouhých nožů nalézané v ženských hrobech závěru doby římské a v době stěhování národů byly poprvé interpretovány norským badatelem Haakonem Sheteligem v letech 1905 a 1912 jako tkalcovské pomůcky na základě znalostí a studia existujících etnografických paralel z prostředí Skandinávie. Později byly rozčleněny Hoffmanem (1964) na dva základní typy chronologicky a geograficky snadno oddělitelné – tkalcovské meče (1) ve tvaru kopí (zejména raný středověk, oblast Skandinávie) a (2) ve tvaru meče (260–630 n. l., oblast severní a střední Evropy; *Harrington 2008*, 46).

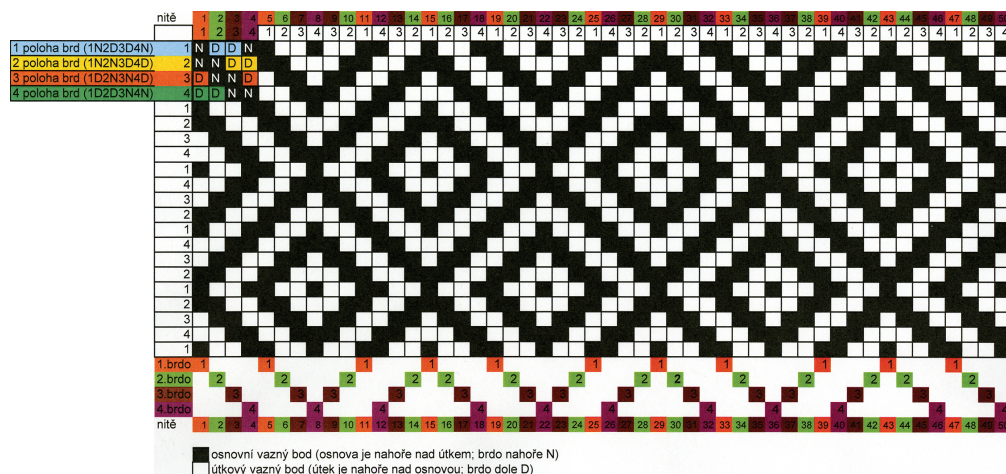
Z Čech (*tab. 2*) známe tkací mečíky z Mochova, Prahy-Dejvic a Záluží u Čelákovic (*obr. 14*; *Svoboda 1965*, 205). Nález z Duchcova je nejistý.³⁰

Všechny tyto mečíky jsou vyrobeny ze železa a až na jednu výjimku, o které bude zmínka níže, mají oboustranné čepele čochovitého průřezu zakončené na jedné straně tupým hrotem a na straně druhé trnem rukojeti, která byla z organického materiálu, nejspíše ze dřeva. Pozoruhodný je tvar tkalcovského meče z podbabského hrobu XIV, kdy na rozhraní rukojeti a ostří byly po stranách zpětné hroty, které jsou však odlomeny. Dnes jsou bohužel patrné pouze na původní dokumentaci J. A. Jíry a na rentgenovém snímku a nemají zatím analogie v rámci českých zemí, ani Evropy. Délka mečů se pohybuje od 30 cm u nejmenšího (Záluží) do 44 cm u nejdelšího (Mochov), šířka čepele nástrojů od 29 do 48 mm. Síla (tloušťka) čepele se pohybuje podle mohutnosti od 3 do 6 mm, hmotnost mezi 114 a 353 g.

Další méně běžnou částí mečů jsou závlačky, které byly součástí rukojeti. V našem případě ležela závlačka vedle rukojeti mečů (srv. *Straubing-Bajuwarenstraße*, hrob 653; *Geisler 1998*, Taf. 228:3). Podobné ukončení, ale v podobě bronzových knoflíků na konci rukojeti lze spatřit v nálezech z Klepsau, hrobu 36 (*Koch 1990*, Taf. 30:30) a z Unterthürheimu, hrobu 82 (*Grünwald 1988*, 129), v obou případech datovaných do 6. století.

Od mečů se liší předmět z hrobu z Rostok u Prahy, interpretovaný jako tkalcovská pomůcka. Oproti ostatním mečům má velmi výrazný hrot na špici (téměř takové velikosti

³⁰ Uložen v Naturhistorisches Museum ve Vídni, nerevidováno (srv. *Michálek 1999*).

Obr. 13: Praha-Dejvice, Podbaba. Schéma vazby diamantového kepru (podle: Březinová – Urbanová 2010).
Fig. 13: Prague-Dejvice, Podbaba. Scheme of the diamond twill cloth bond (after: Březinová – Urbanová 2010).

jako rukojeť), je hrubší, delší, s pozůstatky dřeva, čepel je mírně prohnutá. Svým vzhledem spíše připomíná poříz. Domníváme se, že jeho interpretace jako tkalcovského mečíku je málo pravděpodobná.

V dokumentovaných případech byly tkací mečíky nalezeny v hrobech vysoce postavených žen, což je situace ve sledovaném období shodná s celou Evropou. V Mochově byl nalezen v dřevěné a kamenné hrobce starší ženy, v Praze-Dejvicích v prostorné hrobové jámě a v Záluží opět v komorovém hrobě. Situaci v Duchcově neznáme.

Uložení tkalcovských mečů u těl zesnulých jsou různá – buď u levé ruky (Praha-Dejvice), při levé pánvi (Záluží; Svoboda 1965, 287), nebo zcela výjimečně ve výklenku (Mochov; Zeman 1958, obr. 30).

Textil

Archeologické nálezy zachovaných látek na území České republiky, která nemá specifické půdní podmínky, patří k vzácným jevům. Většinou se setkáváme s miniaturními (maximálně o velikosti několika cm²) fragmenty nebo drobnými otisky tkanin ponejvíce na kovových předmětech (Mitschke 2001) nebo keramice. Nálezy textilu a dalších organických materiálů na předmětech s inv. č. A 609, A 610, A 600/001 (MMP) a 38054 (SČM) z hrobu XIV v Praze-Dejvicích jsou prvního typu.

Předměty z organického materiálu, které se v době rozvoje koroze nacházely v těsné blízkosti kovového předmětu, se mohou zachovat ve třech různých formách – jako (1) zbytky vlastního organického materiálu, (2) zmineralizovaná forma původního organického materiálu (tzv. pseudomorfa) nebo (3) otisk vnějšího povrchu původního organického předmětu v korozních vrstvách (Peška – Králík – Selucká 2006, 5, 38).

Na povrchu kruhu inv. č. A 609 (obr. 10–12) se díky korozním procesům bronzu dochovalo na obou stranách celkem pět zřetelnějších fragmentů textilu. Jde ve všech případech

Obr. 14: Společná fotografie tří tkalcovských mečíků z Čech. 1 – Záluží; 2 – Mochov; 3 – Praha-Dejvice. Pod číslem 4 je předmět/nástroj z Roztok u Prahy. Foto L. Káčová.

Fig. 14: The photograph of three weaving swords from Bohemia. 1 – Záluží; 2 – Mochov; 3 – Prague-Dejvice. Under number 4 is the object/tool from Roztoky by Prague. Photograph by L. Káčová.

o totožnou tkaninu – čtyřvazný kepr, zvaný „diamantový kepr“ podle charakteristického motivu kosočtverců (*obr. 13*).

Na jedné straně kroužku inv. č. A 610 (*obr. 10–11*) se opět díky korozním procesům bronzů na dvou místech dochovaly poškozené fragmenty textilu. Ohledáním bylo potvrzeno, že jde o stejnou tkaninu jako na kruhu inv. č. A 609.

Na povrchu kruhu inv. č. 38054 se díky korozním procesům bronzů dochovalo na obou stranách několik nezřetelných fragmentů textilu. Po obou stranách kruhu lze rovněž rozpoznat pozůstatky po otiscích nití. Pozorované otisky tkaniny jsou však natolik drobné, že nelze provést textilně-technologické rozbory. Pravděpodobně se jedná o otisky svrchních nití povrchu tkaniny blíže neurčitelné vazby.

Na povrchu předmětu inv. č. A 600/001 se díky korozním procesům železa dochovaly dvě vrstvy textilu. Jde v obou případech o totožnou tkaninu jako u předchozích dvou předmětů – čtyřvazný kepr, tzv. diamantový (viz *tab. 3*).

Vzhledem k drobnosti fragmentu je interpretace nejistá – pravděpodobně šlo o oděv nebo jeho součást v oblasti pasu či pánve, oděvní doplněk, popř. obaly bronzových závěsných kruhů (inv. č. A 609, A 610, 38054) a tyčinek (inv. č. A 600/001). Poslední možnost posuzujeme jako nejméně pravděpodobnou.

Keprová vazba patří mezi tři základní typy tkalcovských vazeb (plátňová, keprová a atlasová). Mezi nejsložitější keprovou vazbu patří čtyřvazná diamantová keprová vazba 2/2, která vzniká kombinací vertikálního a horizontálního lomeného kepru, tzv. rybí kosti. Tkaniny s vazbou diamantového kepru byly v prehistorii zhotovovány na vertikálním tkalcovském stavu se čtyřmi brdy neboli prošlupnými zařízeními, na nichž byly osnovní nitě navázány v přesně daném pořadí, a jejichž prohazování bylo stanoveno podle přesně určeného schématu (*Březinová – Urbanová 2010*).

Tab. 3: Praha-Dejvice, hrob XIV. Textilně-technologický rozbor tkanin.

Tab. 3: Prague-Dejvice, grave XIV. Textile-technological analysis of fabrics.

<i>Textilně-technologický rozbor</i>		
Vazba	2/2 keprová, tzv. „diamantový kepr“ (obr. 12), vzor v průměru o velikosti 4 × 8 mm (rozmezí 7–11 mm délky vzoru, 3–54 mm šířky). Motiv složen ze tří kosočtverců, středová rozетка.	
Dostava	1. soustava nití	2. soustava nití
	útek – 20–24/10 (variuje počet nití dle velikosti vzoru)	osnova viditelná pouze místy, vzhledem k velikosti vzoru a šířce nití je odhadována okolo 20–24/10
Torze	1. soustava nití	2. soustava nití
	útek – silná Z	osnova viditelná pouze místy – S (?)
Tloušťka	1. soustava nití	2. soustava nití
	v rozmezí 0,2–0,4 mm, střední hodnota 0,28 mm	osnova není pro měření viditelná
Textilní surovina	1. soustava nití	2. soustava nití
	nezkoumáno vzhledem k silné vrstvě patiny	nezkoumáno vzhledem k silné vrstvě patiny
Barva	inv. č. A 609, A 610 světlá šedo zelená (způsobeno korozními procesy bronzů – patina), původní barva neznámá inv. č. A 600/001 rezavě hnědá (způsobeno korozními procesy železa), původní barva neznámá	

Tkanina utkvěla na dvou bronzových kroužcích a železných tyčinkách z hrobu XIV je v prostředí České republiky zcela unikátní – dosud nemáme k dispozici další shodný nález z celého období pravěku až do konce doby stěhování národů, dokonce ani z období mladšího. Keprové vazby, objevující se jinde v Evropě od doby bronzové (Barber 1991), jsou v době stěhování národů obvyklé a velmi oblíbené pro jednoduchý, ale zároveň výrazný efekt vazby (Urbanová 2008). Vazba „diamantového kepru“ je zastoupena poměrně hojně v nálezech z bažin severního Německa a Dánska z doby římské (Schlabow 1976; Bender Jørgensen 1992). Ještě v sedmém století tvoří 50 % archeologických textilních nálezů z oblasti severní Evropy čtyřvazný diamantový kepr Z/S (Harrington 2008, 18). Je možné, že jde o *pallium fresonicum* neboli tzv. fríské sukno, popisované ve století následujícím soudobými kronikáři. Jeho méně častý výskyt v hrobech elit střední Evropy (Česká republika, jižní a jihozápadní Německo; Walter – Peek – Gillich 2008, 59) vyvolává otázku, zda se i ve starším období nejedná o dovozní artikl z prostředí severní Evropy. Výjimečnost technického zpracování (jemné provedení vazby a přesnost vzoru) tkaniny z hrobu XIV v Praze-Dejvicích by potvrdila hypotézu, že šlo skutečně o tento typ importované tkaniny, určené pro nejvyšší společenskou vrstvu.

Diskuse

Význam nálezu kostrového hrobu XIV spočívá v několika rovinách. Především jde o druhotně jen velmi málo porušený pohřeb, který byl navíc alespoň v základní úrovni dokumentován. Díky tomu se dochovaly přesné informace o poloze téměř všech v něm nalezených předmětů.

Tato situace nám pak pomáhá nahlédnout na společenské postavení ženy, která podle rozboru pohřební výbavy byla pohřbena někdy v průběhu první třetiny 6. století. Charakteristická je keramická nádoba, která je nejrozšířenějším prvkem výbavy vkládaným do hrobů. Následuje korálek a přeslen, rovněž častá položka v inventáři ženských hrobů. Méně častý již

Tab. 4: Porovnání výbavy vybraných ženských hrobů z konce 5. a první třetiny 6. století.
Tab. 4: Comparison of selected female burial assemblages of the end of 5th and first third of the 6th century.

Lokalita, hrob	<i>Praha-Dejvice, XIV</i>	<i>Praha-Hostivař</i>	<i>Záluží, 26/XXI</i>	<i>Mochov, 3</i>	<i>Lochenice, IX-4</i>	<i>Záluží, 27/XXII</i>	<i>Lužec, 10</i>
osa židle	+						
nůž s kov. pochvy Ag	+						
cingulum Br	+						
jehlice Fe + Au	+						
závěsek kam.	+						
prsten Br		+					
váhy (zl.)		+					
mince Au			+				
jazyk. kování Ag				+			
nůž s kov. Ag					+		
spona kruhová		+				+	
vajíčko	+				+		
zoo kování Ag				+		+	
závěsek paroh.		+					+
řetízek Fe					+	+	
toalet. souprava	+	+	+				
hřeben		+			+		
smola			+			+	
plíšky Br			+			++ nýt	
tkací mečík	+			+		+	
mušle	+	+	+				
klíče Fe					+	+	+
kroužky Br/Sn						+	+
spona velká Ag	+	+		+	+		
spona malá Ag		+	+		+		+
nůž			+	+		+	+
přezka Fe			+		+	+	+
přeslen	+		+	+	+	+	
nádoba ker.	+		+	+	+	+	+
nádoba skl.					+		
korálky	+	+	+	+	+	+	+
úprava hrobu	1 výklenek		mrtvola překryta prknem	kamenná a dřevěná konstrukce, sloupy, 2 výklenky	mrtvola překryta prknem	sloupy	1 výklenek

je kamenný závěsek, vejce a mušle. Co se týče typu spony a jehlice, máme již co do činění s unikáty, neboť spona je stříbrno-měděná a pozlacená, jehlice pak železná se zlatou objímkou na konci. Jen v bohatě vybavených ženských hrobech se objevují tkací mečíky a toaletní soupravy.

Ojedinělé je také kování pochvy nože s krycím plechem, vyrobené z kvalitního stříbra; je možné, že odcizený nůž měl rukojeť zdobenou zlatým nebo stříbrným profilovaným plechem. Dalším unikátem je i sestava tří do sebe zavěšených bronzových kruhů, které opět v českých nálezech zatím nemají obdoby. Významným prvkem signalizujícím úroveň společenského postavení pohřbené ženy je i textil; jeho dochované fragmenty ukazují, že žena nosila oděv zhotovený z vysoce kvalitní látky. Nejvýznamnějším indikátorem společenské prestiže je pak nález železné osy dřevěné skládací stoličky. Z Klučova známe sice stejný předmět, ale z mladšího kontextu. Celý obraz nakonec doplňuje poměrně prostorná hrobová jáma s výklenkem, do které byla žena i s celým inventářem uložena. V rámci dejvicko-podbabského pohřebiště neznáme podobně vybavený ženský pohřeb. Aby lépe vynikla výjimečnost výbavy z hrobu XIV, je v tabulce porovnán obsah ostatních význačných ženských hrobů ze soudobých pohřebišť konce 5. a první třetiny 6. století (tab. 4). Jde o lokality Praha-Hostivař (*Fridrichová – Fridrich – Havel – Kovářík 1995*, 236, obr. 14; *Korený 2010*), Záluží, hroby 26/XXI, 27/XXII (*Svoboda 1965*), Mochov, hrob 3 (*Zeman 1958*), Lochenice IX, hrob 4 (*Zeman 1990*) a Lužec nad Vltavou, hrob 10 (*Korený – Kytlicová 2007*).

Z přehledu vyplývá, že žena uložená do hrobu XIV představuje zatím nejvýše postavenou známou osobu, a to nejen v komunitě pohřbívajících v Dejvicích – Podbabě, ale i v rámci Čech první třetiny 6. století. Charakter nálezů (spona, jehlice, nůž, cingulum, skládací stolička) dále ukazuje pravděpodobně na její západní, snad fransko-alamanský původ (horní Porýní?), ale již poněkud naturalizovaný (chybí náramek na levé ruce, kování onucí). Přesnějším určení, resp. ověření této hypotézy by ovšem napomohlo dohledání kosterních pozůstatků a jejich podrobení dalším analýzám.

Závěr

V posledních letech se (nejen) v archeologické sbírce Muzea hlavního města Prahy postupně podařilo identifikovat dosud celistvě nepublikovaný inventář kostrového hrobu XIV z Mailbeckovy cihelny v Praze-Dejvicích, který byl J. A. Jírou prozkoumán na konci roku 1893. Rozborem chronologicky citlivějších předmětů jsme dospěli k názoru, že pohřbená žena zemřela někdy v průběhu první třetiny 6. století. Obsah hrobu je v českém nálezovém prostředí v několika směrech zcela výjimečný a ukazuje na vysoké společenské postavení této ženy nejen v místní komunitě sídlící v Podbabě, ale i v rámci soudobého osídlení Čech. Tomu napovídá i úprava hrobové jámy, kde umístění výklenku po pravé straně nohy je v Čechách bez analogie. Podle části inventáře lze vyslovit hypotézu, že by mohlo jít o cizinku, snad původem z fransko-alamanského prostředí.³¹

³¹ Kapitola o textilu (str. 383–385) byla vypracována v rámci řešení grantového projektu GA UK 3071/2008 „Oděv a textilní výroba v českých zemích v době římské a v době stěhování národů“ a za podpory nadace Pro Archaeologia Saxoniae, stipendiem Gerharda Bersu.

LITERATURA

- ASPÖCK, E. – STADLER, P. 2003: Die langobardenzeitlichen Gräber von Brunn am Gebirge, Flur Wolfholz, Niederösterreich, *Archaeologia Austriaca* 87, 169–223.
- BABUCKE, V. 1997: Nach Osten bis an den Lech. Zur alamannischen Besiedlung der westlichen Raetia secunda. In: K. Fuchs – M. Kempa – R. Redies – B. Theune-Großkopf – A. Wais (red.), *Die Alamannen*. Stuttgart, 249–260.
- BADER, CH. – WINDLER, R. 1998: Eine reiche Germanin in Flaach. Zu einem neu entdeckten Gräberfeld des 5. Jahrhunderts im Kanton Zürich, *Archäologie der Schweiz* 21, 111–124.
- BANGHARD, K. 2002: Zeugnisse des Fernhandels – Die Cypraea aus Grab 334. In: A. Burzler – M. Höneisen – J. Leicht – B. Ruckstuhl, *Das frühmittelalterliche Schleithem – Siedlung, Gräberfeld und Kirche*. Band 1. Schaffhauser Archäologie 5. Schaffhausen, 270–272.
- BARBER, E. J. W. 1991: *Prehistoric Textiles. The Development of Cloth in the Neolithic and Bronze Ages with Special Reference to the Aegean*. Princeton.
- BÁRDOS, E. – GARAM, É. 2009: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Zamárdi-Rétiföldek I. *Monumenta Avarorum Archaeologica* 9. Budapest.
- BEMMANN, J. 2008: Mitteldeutschland im 5. Jahrhundert – Eine Zwischenstation auf dem Weg der Langobarden in den mittleren Donaauraum? In: J. Bemmman – M. Schmauder (hrsg.), *Kulturwandel in Mitteleuropa. Langobarden – Awaren – Slawen. Akten der Internationalen Tagung in Bonn von 25. bis 29. Februar 2008. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte – Band 11*. Bonn, 145–227.
- BENDER JØRGENSEN, L. 1992: *North European Textiles until AD 1000*. Aarhus.
- BIERBRAUER, V. 2008: Die Langobarden in Italien aus archäologischer Sicht. In: M. Hegewisch (red.), *Die Langobarden. Das Ende der Völkerwanderung*. Bonn – Darmstadt, 109–151.
- BLAICH, M. C. 2006: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Eltville, Rheingau-Taunus-Kreis. Beiträge zur Siedlungsgeschichte des Rheingaus von 5. bis 8. Jahrhundert n. Chr. *Fundberichte aus Hessen – Beiheft 2*. Kassel.
- BLAŽEK, J. 1999: Pohřebiště z doby stěhování národů v Postoloprtech, okr. Louny, poloha Seník. In: P. Čech ed., *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993–1997*. Most, 123–131.
- BLAŽEK, J. – LUTOVSKÝ, M. 1992: Nové poznatky o pohřebišti z doby stěhování národů ve Světcích u Bíliny. *Časopis Národního muzea – řada historická* 161, 1–7.
- BRŮŽEK, J. 2008: Současná česká paleodemografie: falešné naděje přílišného optimismu a nový reálný cíl. *Archeologické rozhledy* 60, 329–344.
- BŘEZINOVÁ, H. 2007: Textilní výroba v českých zemích ve 13.–15. století. Poznání textilní produkce na základě archeologických nálezů. *Dissertationes Brunenses/Pragensesque* 2. Praha – Brno.
- BŘEZINOVÁ, H. – URBANOVÁ, K. 2010: Tkalcovská vazba „diamantový kepr“, *Živá archeologie* (v tisku).
- BUREŠ, M. – WALDHAUSER, J. 2005: Mladší doba železná – Keltové na území Prahy. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., *Pravěká Praha*. Praha, 716–776.
- BURZLER, A. – HÖNEISEN, M. – LEICHT, J. – RUCKSTUHL, B. 2002: Das frühmittelalterliche Schleithem – Siedlung, Gräberfeld und Kirche. Band 1–2. Schaffhauser Archäologie 5. Schaffhausen.
- CODREANU-WINDAUER, S. 1994: Ein neu entdecktes Reihengräberfeld in Pfakofen, Landkreis Regensburg, Oberpfalz, *Das archäologische Jahr in Bayern* 1993, 121–124.
- CZYSZ, W. 2009: Grab eines alamannischen Mädchens vom Gräberfeld an der Ulmer Straße in Günzburg, Landkreis Günzburg, Schwaben, *Das archäologische Jahr in Bayern* 2008, 101–103.
- ČIŽMÁŘ, M. – GEISLEROVÁ, K. – RAKOVSKÝ, I. 1985: Pohřebiště z doby stěhování národů ve Strachotíně, *Památky archeologické* 76, 285–307.
- DAMMINGER, F. 2002: Die Merowingerzeit im südlichen Kraichgau und in den angrenzenden Landschaften. Untersuchungen zur Siedlungsgeschichte des 5.–8. Jahrhunderts im Gebiet zwischen Oberrhein, Stromberg und Nordschwarzwald. *Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg – Heft 61*. Stuttgart.

- DANNHEIMER, H. 1998: Das bajuwarische Reihengräberfeld von Aubing, Stadt München. Monographien der Prähistorischen Staatssammlung München – Band 1. Stuttgart.
- DANNHORN, T. 1994: Beobachtungen zu den antiken Beraubungsmethoden im frühmittelalterlichen Reihengräberfeld von Viecht, „Unterfeld“, Gde. Eching, Lkr. Landshut, Vorträge des 12. Niederbayerischen Archäologentages, 295–306.
- DOPPELFELD, O. 1960: Das fränkische Frauengrab unter dem Chor des Kölner Domes, *Germania* 38, 89–113.
- DOPPELFELD, O. 1964: Das fränkische Knabengrab unter dem Chor des Kölner Domes, *Germania* 42, 156–188.
- FRÁNA, J. – JIRÁŇ, L. – MOUCHA, V. – SANKOT, P. 1997: Artifacts of copper and copper alloys in prehistoric Bohemia from the viewpoint of analyses of element composition II. *Památky archeologické – Supplementum* 8. Praha.
- FREMERSDORF, F. 1941: Zwei germanische Grabfunde des frühen 5. Jahrhunderts aus Köln, *Germania* 25, 180–188.
- FRIDRICHOVÁ, M. – FRIDRICH, J. – HAVEL, J. – KOVÁŘÍK, J. 1995: Praha v pravěku. *Archaeologica Pragensia – Supplementum* 2. Praha.
- GARSCHA, F. 1970: Die Alamannen in Südbaden. Katalog der Grabfunde. Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie A – Band 11. Berlin.
- GEISLER, H. 1994: Das bajuwarische Gräberfeld von Straßkirchen, Lkr. Straubing-Bogen. Vorbericht über die Ausgrabungen 1988–93, Vorträge des 12. Niederbayerischen Archäologentages, 277–293.
- GEISLER, H. 1998: Das frühbairische Gräberfeld Straubing-Bajuwarenstraße I. Katalog der archäologischen Befunde und Funde. Tafelband. *Internationale Archäologie – Band 30*. Rahden/Westf.
- GIESLER-MÜLLER, U. 1992: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Basel-Kleinhüningen. Katalog und Tafeln. *Basler Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte – Band 11B*. Derendingen-Solothurn.
- GRÜNEWALD, CH. 1988: Das alamannische Gräberfeld von Unterthürheim, Bayerisch-Schwaben. *Materialhefte zur bayerischen Vorgeschichte, Reihe A – Band 59*. Kallmünz/Opf.
- HÁJEK, L. 1931: Hroby z doby stěhování národů v Toušeni, *Památky archeologické* 37, 14–16.
- HARRINGTON, S. 2008: Aspects of gender identity and craft production in the European migration period. Iron weaving beaters and associated textile making tools from England, Norway and Alamannia. *British Archaeological Reports – International Series 1797*. Oxford.
- HELLICH, J. 1919: Merovejské hroby z Chotěšic, *Památky archeologické* 31, 32–35.
- CHOCHOL, J. 1958: Kostrové pozůstatky z doby stěhování národů odkryté při výzkumu v Mochově, *Památky archeologické* 49, 472–477.
- JIRÍK, J. – VÁVRA, J. 2008: Druhá etapa výzkumu pohřebiště z doby stěhování národů v Praze-Zličíně. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (eds.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 37. Brno, 517–530.
- KAZANSKI, M. 2002: La nécropole gallo-romaine et mérovingienne de Breny (Aisne). *Europe médiévale* 4. Montagnac.
- KISS, A. 1996: Das awarenzeitlich gepidische Gräberfeld von Kölked-Feketekapu A. *Studien zur Archäologie der Awaren* 5. Innsbruck.
- KISS, A. 2001: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Kölked-Feketekapu B. *Monumenta Avarorum Archaeologica* 6. Budapest.
- KOCH, A. 1998: Bügelfibeln der Merowingerzeit im westlichen Frankenreich. *Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums – Band 41*. Mainz – Bonn.
- KOCH, U. 1968: Die Grabfunde der Merowingerzeit aus dem Donautal um Regensburg. *Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie A – Band 10*. Berlin.
- KOCH, U. 1990: Das fränkische Gräberfeld von Klepsau im Hohenlohekreis. *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg – Band 38*. Stuttgart.
- KOCH, U. 2001: Das alamannisch-fränkische Gräberfeld bei Pleidelsheim. *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg – Band 60*. Stuttgart.

- KORENÝ, R. 2008: Merowingerzeitliche Hügelbestattungen in Böhmen, *Fines Transire* 17, 107–126.
- KORENÝ, R. 2010: Zlomky vážek z ženského merovejského hrobu z Prahy-Hostivaře, *Archeologie ve středních Čechách* 14, 795–797.
- KORENÝ, R. – KUDRNÁČ, J. 2003: Pohřebiště z doby stěhování národů v Klučově (Nové zhodnocení a jeho místo v rámci Československa v období stěhování národů a počátků raného středověku), *Archeologie ve středních Čechách* 7, 417–456.
- KORENÝ, R. – KYTLICOVÁ, O. 2007: Dvě pohřebiště z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou, okr. Mělník, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 387–444.
- KROPF, E. – HABERSTROH, J. 2006: Zwei neue Friedhöfe der Merowingerzeit aus Oberstimm und Möckenlohe, Gemeinde Manching, Landkreis Pfaffenhofen a. d. Ilm, und Gemeinde Adelschlag, Landkreis Eichstätt, Oberbayern, *Das archäologische Jahr in Bayern* 2005, 98–101.
- KUCHARÍK, M. – BUREŠ, M. – PLEINEROVÁ, I. – JIŘÍK, J. 2008: Nové poznatky k osídlení západního okraje Prahy v 5. století. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachůtová (eds.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 37. Brno, 201–232.
- KÜHN, H. 1965: Die germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit in der Rheinprovinz. Graz.
- LEINTHALER, B. 1996: Ein frühmittelalterliches Reihengräberfeld bei Eußenheim, Landkreis Main-
Spessart, Unterfranken, *Das archäologische Jahr in Bayern* 1995, 130–133.
- LOSERT, H. – PLETERSKI, A. 2003: Altenerding in Oberbayern. Struktur des frühmittelalterlichen
Gräberfeldes und »Ethnogenese« der Bajuwaren. Berlin – Bamberg – Ljubljana.
- MENGHIN, W. 1990: Frühgeschichte Bayerns. Römer und Germanen – Baiern und Schwaben – Fran-
ken und Slawen. Stuttgart.
- MICHÁLEK, J. 1999: Archeologické nálezy ze středních a severozápadních Čech ve sbírce Naturhisto-
risches Museum ve Vídni. Příspěvky k pravěku a rané době dějinné severozápadních Čech 7. Most.
- MIRON, A. 1989: Toilettebestecke mit Scharnierkonstruktion, *Archaeologia Mosellana* 1, 41–65.
- MITTSCHKE, S. 2001: Zur Erfassung und Auswertung archäologischer Textilien an korrodiertem Metall.
Eine Studie zu ausgewählten Funden aus dem Gräberfeld von Eltville, Rheingau-Taunus-Kreis
(5.–8. Jh. n. Chr.). Kleine Schriften aus dem Vorgesichtlichen Seminar der Philipps-Universität
Marburg 51. Marburg/Lahn.
- NAGY, M. 2005: Szőrég-Téglagyár (Kom. Csongrád). In: J. Cseh et al., *Gepidische Gräberfelder im
Theissgebiet II. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae* 2. Budapest, 120–202.
- NAUDASCHER, J. – UNSER, S. 1983: Mahlberg (Ortenaukreis), *Fundberichte aus Baden-Württem-
berg* 8, 402–409.
- NEUFFER-MÜLLER, CH. – AMENT, H. 1973: Das fränkische Gräberfeld von Rübenach. Germani-
sche Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B. Die fränkischen Altertümer des Rheinlandes –
Band 7. Berlin.
- NIEDERLE, L. 1918: Merovejská kultura v Čechách, *Památky archeologické* 30, 1–16.
- PAULSEN, P. 1992: Die Holzfunde aus dem Gräberfeld bei Oberflacht und ihre kulturhistorischen
Bedeutung. Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg – Band
41/2. Stuttgart.
- PEŠKA, J. – KRÁLÍK, M. – SELUCKÁ, A. 2006: Rezidua a otisky organických látek v korozních pro-
duktech mědi a jejích slitin, *Památky archeologické* 97, 5–46.
- PÍČ, J. L. 1892: Hroby s kostrami v Podbabě, *Památky archeologické* 15, 633–656.
- PILET, CH. 2002: Réflexions sur les fibules en «S» découvertes en Normandie. In: J. Tejral (Hrsg.),
Probleme der frühen Merowingerzeit im Mitteldonauraum. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR
Brno* 19. Brno, 247–272.
- PIRLING, R. 1964: Ein fränkisches Fürstengrab aus Krefeld-Gellep, *Germania* 42, 188–216.
- PLEINER, R. 1962: Staré evropské kovářství. Stav metalografického výzkumu. Praha.
- POPA, A. 2007: Flabella im Barbaricum? Überlegungen zu einer Fundgruppe bronzener Gegenstände
aus dem Gebiet jenseits der Provinzen Dacia und Moesia inferior, *Germania* 85, 329–347.
- PREIDEL, H. 1930: Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger I. Kassel.

- PROKOP, K. 1916: Merovejské hroby ve Zvoleněvsi, *Památky archeologické* 28, 1–6.
- QUAST, D. 1993: Die merowingerzeitlichen Grabfunde aus Gültlingen (Stadt Wildberg, Kreis Calw). *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg – Band 52*. Stuttgart.
- RIEDERER, J. 1998: Metallanalysen der Silberobjekte aus dem Gräberfeld Straubing-Bajuwarenstraße. In: H. Geisler, *Das frühbairische Gräberfeld Straubing-Bajuwarenstraße I. Katalog der archäologischen Befunde und Funde. Textband. Internationale Archäologie – Band 30. Rahden/Westf.*, 348–355.
- RUPP, C. 2008: Das langobardische Gräberfeld von Nocera Umbra. In: M. Hegewisch (red.), *Die Langobarden. Das Ende der Völkerwanderung*. Bonn – Darmstadt, 169–193.
- SAGE, W. 1984: Das Reihengräberfeld von Altenerding in Oberbayern. *Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Reihe A – Band 14*. Berlin.
- SCHIEK, S. 1992: Das Gräberfeld der Merowingerzeit bei Oberflacht (Gemeinde Seitingen-Oberflacht, Lkr. Tuttlingen). *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg – Band 41/1*. Stuttgart.
- SCHLABOW, K. 1976: Textilfunde der Eisenzeit in Norddeutschland. *Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte – Band 15*. Neumünster.
- SCHMIDT, B. 1961: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa. *Veröffentlichungen des Landesmuseums für Vorgeschichte in Halle – Heft 18*. Halle (Saale).
- SCHMIDT, B. 1970: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa. *Katalog (Südteil). Veröffentlichungen des Landesmuseums für Vorgeschichte in Halle – Band 25*. Berlin.
- SCHMIDT, B. 1976: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa. *Katalog (Nord- und Ostteil). Veröffentlichungen des Landesmuseums für Vorgeschichte in Halle – Band 29*. Berlin.
- SCHMITT, G. 1986: Ein frühmerowingisches Einzelgrab bei Entringen, Gem. Ammerbuch, Kreis Tübingen, *Fundberichte aus Baden-Württemberg* 11, 359–380.
- von SCHNURBEIN, A. 1987: Der alamannische Friedhof bei Fridingen an der Donau (Kreis Tuttlingen). *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg – Band 21*. Stuttgart.
- SCHRÁNIL, J. 1928: *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens*. Berlin – Leipzig.
- STORK, I. 2007: Ein bedeutendes alamannisch-fränkisches Ortsgräberfeld in Hessigheim, Kreis Ludwigsburg, *Archäologische Ausgrabungen in Baden-Württemberg 2006*, 170–174.
- STRAUß, E.-G. 1992: *Studien zur Fibeltracht der Merowingerzeit. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie – Band 13*. Bonn.
- SVOBODA, B. 1965: *Čechy v době stěhování národů*. Praha.
- ŠALDOVÁ, V. 1982: Kostrové hroby z doby laténské a stěhování národů v Hradeníně. *Archeologické rozhledy* 34, 257–266.
- TEJRAL, J. 2002: Beiträge zur Chronologie des langobardischen Fundstoffes nördlich der mittleren Donau. In: J. Tejral (Hrsg.), *Probleme der frühen Merowingerzeit im Mitteldonauraum. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 19*. Brno, 313–358.
- TEMPELMANN-MAČZYŃSKA, M. 1985: Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. *Römisch-Germanische Forschungen* 43. Mainz.
- URBANOVÁ, K. 2008: Soubor textilních pozůstatků z doby stěhování národů ze sbírek oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea v Praze. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (eds.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 37*. Brno, 531–542.
- WALTER, S. 2008: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Mengen (Kr. Breisgau-Hochschwarzwald). *Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg – Heft 82*. Stuttgart.
- WALTER, S. – PEEK, CH. – GILLICH, A. 2008: *Kleidung im frühen Mittelalter. Am liebsten schön bunt! Porträt Archäologie – Band 3*. Esslingen.
- WERNER, J. 1968: Das Messerpaar aus Basel-Kleinhüningen Grab 126. Zu alamannisch-fränkischen Eßbestecken. In: E. Schmied – L. Berger – P. Bürgin (red.), *Provincialia. Festschrift für Rudolf Laur-Belart*. Basel – Stuttgart, 647–663.

ZELLER, G. 2005: Hechtsheim. Das fränkische Gräberfeld auf der Hechtsheimer Frankenhöhe. Archäologische Ortsbetrachtungen – Heft 7. Mainz, 3–32.

ZEMAN, J. 1958: Pohřebiště z doby stěhování národů v Mochově, Památky archeologické 49, 423–471.

ZEMAN, J. 1990: Pohřebiště z doby stěhování národů. In: Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce. Praehistorica 16. Praha, 69–101.

Unknown and yet known grave XIV from Prague-Dejvice – Podbaba

Yet unpublished inventory of a female grave from Prague-Dejvice, Podbaba was recently identified within the Prague City Museum. The grave was originally excavated by J. A. Jíra at the end of year 1893.

Some selected objects were analysed for their material properties. X-ray fluorescence analysis (RFA; fibula, pin, two bronze rings, fitting of a sheath) suggests that the fibula was gold plated using amalgam, its corpus was made of a copper and silver alloy, with a substantial mixture of zinc. Gold sheet on the pin was made of fairly pure gold, as well as, the knife sheath fitting made of high quality silver. The investigation on leather remains (bronze rings) suggest that the rings were connected by stripes of sheepskin. Textile-technological investigation (bronze rings, iron bars) suggested that the woman wore clothes made of high quality textile in the diamond twill cloth; this weaving technique was recognized for the first time in the archaeological finds from Czech Republic. It is likely that the fabric was imported to Bohemia. X-ray photos of all accessible weaving swords confirmed other three currently known weaving swords (Mochov, Záluží, Prague-Dejvice), the object from Roztoky by Prague was excluded of this group of finds (fig. 14:4). The X-ray scanning also proved accuracy of Jíra's drawings of the weaving sword from Prague-Dejvice – on the interface of handle and blade were two backward points, which were removed during the conservation. The comparative studies suggest that the shell is most likely to be *Cypraea* cf. *pantherina* that is original from the Red Sea. Based on photograph of the skull was the buried woman aged as adult 20–50 years old.

The analysis of chronologically sensitive objects suggests that the woman was buried during the first third of the 6th century. The burial assemblage is in many respects exceptional in the Bohemian find context (wooden chair – cf. tab. 1, *cingulum*, silver knife sheath fitting, pin, textile) and it suggests a high social position of the woman not only within the local Prague – Podbaba community but also generally in the context of contemporary settlement of Bohemia (cf. tab. 4). Also the origin of some objects (wooden chair, *cingulum*, knife sheath silver fitting, pin, textile and fibula) show their western, Franco-Alamanian origin. Therefore we propose a hypothesis that the woman buried in the grave XIV was a foreigner, respectively she probably came from Franco-Alamanian region (perhaps Upper Rhine). Closer findings respectively verification of this hypothesis could be produced by an analysis of currently missing skeletal remains.

(English by J. Turek)

Mgr. Kristýna Urbanová, Národní muzeum, Vinohradská 1, 110 00 Praha 1, kristyna_urbanova@nm.cz

Mgr. Michal Kostka, Muzeum hlavního města Prahy, Pod viaduktem 2595, 155 00 Praha 13,

kostka@muzeumprahy.cz

Mgr. Rastislav Korený, Hornické muzeum Příbram, Březové Hory 293, 261 01 Příbram VI,

koreny-r@muzeum-pribram.cz